

คู่มือ การดำเนินการทางวินัย กำนันผู้ใหญ่บ้าน

ส่วนบริหารงานกำนันผู้ใหญ่บ้าน
สำนักบริหารการปกครองท้องที่
กรมการปกครอง

คู่มือ
การดำเนินการทางวินัย
กำนันผู้ใหญ่บ้าน

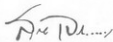
ส่วนบริหารงานกำนันผู้ใหญ่บ้าน
สำนักบริหารการปกครองท้องที่
กรมการปกครอง

คำนำ

การดำเนินการทางวินัย การพิจารณาอุทธรณ์ และการร้องทุกข์คำสั่งทางปกครองที่สั่งลงโทษไล่อหรือปลดกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ออกจากตำแหน่ง กรณีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรงตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 หรือการสั่งให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ออกจากตำแหน่งตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 มีกระบวนการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องหลายประการ ประกอบกับหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการทางวินัยมีขั้นตอนยุ่งยากซับซ้อน การพิจารณาดำเนินการทางวินัย ที่ให้เป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายได้อย่างรวดเร็วทันตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดนั้น เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานจะต้องมีความรู้ ความสามารถ มีความเข้าใจในข้อกฎหมาย ระเบียบ ที่เกี่ยวข้องอย่างด่งแท้ ควบคู่ไปกับการใช้หลักนิติธรรม จริยธรรม

กรมการปกครองพิจารณาแล้ว จึงได้จัดพิมพ์คู่มือการดำเนินการทางวินัยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ โดยการรวบรวมกฎหมาย ระเบียบ หนังสือสั่งการที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน เพื่อเป็นคู่มือให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านการบริหารงานบุคคลกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ได้ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

(นายสุกิจ เจริญรัตนกุล)

อธิบดีกรมการปกครอง

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทที่ 1 วินัยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน _____	1
- ความหมาย _____	1
บทที่ 2 การดำเนินการทางวินัย _____	2
- ความหมาย _____	2
- การสืบสวน _____	2
- การตั้งเรื่องกล่าวหา _____	4
บทที่ 3 การสอบสวน _____	6
- ความหมาย _____	6
- การสอบสวนทางวินัย _____	6
- ผู้มีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน _____	8
- องค์ประกอบและคุณสมบัติของคณะกรรมการสอบสวน _____	8
- คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน _____	9
- อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสอบสวน หลักเกณฑ์ และวิธีการสอบสวน _____	9
บทที่ 4 การสั่งพักหน้าที่ _____	20
- การสั่งพักหน้าที่ _____	20
- การสั่งให้กลับเข้ารับหน้าที่ _____	20
บทที่ 5 การพิจารณาความผิดและโทษ _____	21
- หลักการพิจารณาความผิด _____	21
- หลักการพิจารณากำหนดโทษ _____	22
บทที่ 6 การลงโทษ _____	24
- ความหมาย _____	24
- ระดับโทษ _____	25
- อำนาจในการลงโทษ _____	25
- คำสั่งลงโทษ _____	26
- การออกคำสั่งลงโทษ _____	26
บทที่ 7 การร้องทุกข์ _____	27
- ความหมาย _____	27
- หลักเกณฑ์การร้องทุกข์ และขั้นตอนการพิจารณาคำร้องทุกข์ _____	27
บทที่ 8 การอุทธรณ์ _____	29
- ความหมาย _____	29
- หลักเกณฑ์การอุทธรณ์ และขั้นตอนการพิจารณาอุทธรณ์ _____	30
บทที่ 9 ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินการทางวินัยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน _____	31

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง

หน้า

บทที่ 10 กฎหมาย ระเบียบ และหนังสือสั่งการที่เกี่ยวข้อง

- พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 (แก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน)	35
- พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551	61
- พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2552	67
- พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542	68
- สรุปสาระสำคัญของพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542	99
- พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539	109
- กฎกระทรวงฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2540) ออกตามความในพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539	127
- กฎกระทรวงฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2540) ออกตามความในพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539	128
- สรุปสาระสำคัญของพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539	131
- พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539	148
- สรุปสาระสำคัญของพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539	151
- พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540	154
- พระราชบัญญัติความผิดทางวินัยของข้าราชการ ซึ่งไปปฏิบัติหน้าที่ในหน่วยงานที่มีใช้ส่วนราชการ พ.ศ. 2534	165
- คำสั่งกรมตำรวจ ที่ 622/2536 ลงวันที่ 15 เมษายน 2536 เรื่อง การใช้บุคคลเป็นประกันในการปล่อยชั่วคราว	167
- พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535	169
- กฎ ก.พ. ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2536) ว่าด้วยอำนาจการลงโทษภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือน หรือลดขั้นเงินเดือน	211
- กฎ ก.พ. ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2538) ว่าด้วยการสั่งพักราชการและการสั่งให้ออกจากราชการไว้ก่อน	212
- กฎ ก.พ. ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2539) ว่าด้วยกรณีความผิดที่ปรากฏชัดแจ้ง	216
- กฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2540) ว่าด้วยการสอบสวนพิจารณา	218
- ระเบียบ ก.พ. ว่าด้วยวันออกจากราชการของข้าราชการพลเรือนสามัญ พ.ศ. 2535	225
- หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0310.2/ว 2410 ลงวันที่ 4 สิงหาคม 2551 เรื่อง แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินการทางวินัย การอุทธรณ์ และการร้องทุกข์ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน	230

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง

หน้า

บทที่ 10 กฎหมาย ระเบียบ และหนังสือสั่งการที่เกี่ยวข้อง (ต่อ)

- หนังสือกรมการปกครอง ที่ มท 0310.2/ว 21964 ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2549
เรื่อง ชักซ้อมแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการร้องเรียนกล่าวโทษ การดำเนินการ
ทางวินัย การสั่งลงโทษ และการสั่งให้ออกจากตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ _____ 232
- หนังสือสำนักงาน ก.พ. ที่ นร 1011/ว 19 ลงวันที่ 14 กรกฎาคม 2547
เรื่อง วิธีการก่อนดำเนินการทางวินัยและการสอบสวนทางวินัยอย่างไม่มีรายแรง _____ 234
- หนังสือสำนักงาน ก.พ. ที่ สร 0905/ว 4 ลงวันที่ 18 มีนาคม 2509
เรื่อง การสอบสวนพิจารณาโทษข้าราชการ _____ 238
- หนังสือสำนักงาน ก.พ. ที่ สร 0905/ว 9 ลงวันที่ 6 ตุลาคม 2509
เรื่อง การสอบสวนพิจารณาโทษข้าราชการ _____ 239
- หนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ นร 0205/ว 234 ลงวันที่ 24 ธันวาคม 2536
เรื่อง ขอบปรับปรุงมติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการลงโทษข้าราชการผู้กระทำความผิดวินัย
อย่างร้ายแรงบางกรณี _____ 240
- หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0205.3/ว 3 ลงวันที่ 4 มกราคม 2549
เรื่อง แนวทางการดำเนินการเรื่องร่ำร้องทุกข์กล่าวโทษและแจ้งเบาะแส
การกระทำผิดกฎหมาย _____ 241
- หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท 0311.2/ว 512 ลงวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2542
เรื่อง แนวทางและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินการทางวินัย การอุทธรณ์
และร้องทุกข์ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ _____ 243
- หนังสือกรมการปกครอง ที่ มท 0311.2/ว 2884 ลงวันที่ 21 พฤศจิกายน 2544
เรื่อง ชักซ้อมแนวทางและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องร้องเรียนกล่าวโทษและดำเนินการ
ทางวินัย _____ 272
- พระราชบัญญัติการพนัน พุทธศักราช 2478 _____ 277
- กฎกระทรวงฉบับที่ 17 (พ.ศ. 2503) ออกตามความในพระราชบัญญัติการพนัน
พุทธศักราช 2478 _____ 283
- หนังสือกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ น.ว. 208/2496 ลงวันที่ 3 กันยายน 2496
เรื่อง แนวทางลงโทษข้าราชการเล่นการพนันและเสพสุรา _____ 291
- หนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนที่สุด ที่ มท 0311.2/ว 3838 ลงวันที่ 30 ธันวาคม 2542
เรื่อง แนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินการกรณีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ
เกี่ยวข้องกับยาเสพติด _____ 293
- ประกาศสำนักทะเบียนกลาง เรื่อง การแต่งตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นนายทะเบียนผู้รับแจ้ง _____ 304

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง

หน้า

บทที่ 11 ตอบข้อหารือ

- หนังสือกรมการปกครอง ส่วนมาก ที่ มท 0310.2/ว 11111
ลงวันที่ 21 พฤษภาคม 2555
เรื่อง ทาหรือแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับผู้มีอำนาจสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการ
สอบสวนวินัยอย่างร้ายแรงผู้ใหญ่บ้าน 305
  - หนังสือกรมการปกครอง ที่ มท 0310.2/2866 ลงวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2555
เรื่อง ทาหรือกรณีอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอในการสั่งลงโทษ
ตัดเงินตอบแทนผู้ใหญ่บ้าน 308
  - หนังสือกรมการปกครอง ที่ มท 0310.2/913 ลงวันที่ 16 มกราคม 2555
เรื่อง ทาหรือข้อกฎหมายกรณีปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน 310
  - หนังสือกรมการปกครอง ที่ มท 0310.2/2358 ลงวันที่ 21 ธันวาคม 2554
เรื่อง ทาหรือการสอบสวนกำนันถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรง 312
  - หนังสือกรมการปกครอง ที่ มท 0310.2/3221 ลงวันที่ 23 กันยายน 2546
เรื่อง ทาหรือการดำเนินการทางวินัยแก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน 313
-

บทที่ 1

วินัยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

ความหมายของ “วินัย”

ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 มิได้กำหนดความหมายของคำว่า วินัย ไว้ และตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 ก็มีได้ให้คำจำกัดความของคำว่า วินัย ไว้แต่อย่างใด แต่ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า วินัย ไว้ซึ่งหมายถึง ระเบียบ แบบแผน และข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ

วินัยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตามมาตรา 61 ทวิ และ 61 ตริ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ได้กำหนดไว้ว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ต้องรักษา วินัยโดยเคร่งครัดอยู่เสมอ ผู้ใดฝ่าฝืนให้ถือว่าผู้นั้นกระทำความผิดต้องได้รับโทษ วินัยและโทษผิดวินัยให้ใช้กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน โดยอนุโลม ซึ่งเมื่อพิจารณาความมุ่งหมายของวินัยและการรักษาวินัยแล้ว แยกพิจารณาออกได้ 2 ความหมาย ดังนี้

1. ความหมายในทางรูปธรรม หมายถึง ระเบียบข้อบังคับหรือข้อปฏิบัติหรือแบบ เช่น ข้อปฏิบัติ หรือแบบของทหาร พระ ครู เป็นต้น ซึ่งในแต่ละวงการอาจผิดแผกแตกต่างกันไป การพิจารณาว่าการกระทำใด เป็นความผิดทางวินัยหรือไม่ ต้องพิจารณาว่าเป็นการกระทำความผิดข้อบังคับ ข้อปฏิบัติ หรือผิดแบบของคนในวงการณ์หรือไม่ ดังนั้น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ จะต้องถือปฏิบัติ ตามระเบียบข้อบังคับหรือข้อปฏิบัติ หรือแบบอันเป็นการรักษา “วินัย” ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน

2. ความหมายในทางนามธรรม หมายถึง ลักษณะเชิงพฤติกรรมที่แสดงออกมาเป็นการควบคุมตนเองหรือยอมรับ หรือปฏิบัติในทางที่ถูกต้อง ตามระเบียบหลักเกณฑ์ที่ทางราชการกำหนด

ดังนั้น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ จะต้องประพฤติตนและปฏิบัติหน้าที่ตามระเบียบแบบแผนตามที่ได้กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน หรือกฎหมายอื่นที่กำหนดให้ใช้บังคับกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ เพื่อเป็นการควบคุมตนเอง หรือให้ผู้บังคับบัญชาใช้ในการกำกับ ควบคุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อให้ประพฤติหรือปฏิบัติตนตามที่กฎหมายกำหนด

บทที่ 2

การดำเนินการทางวินัย

ความหมายของการดำเนินการทางวินัย

การดำเนินการทางวินัย หมายถึง กระบวนการทั้งหลายที่กระทำเป็นพิธีการตามกฎหมาย ซึ่งได้แก่ การสืบสวน การตั้งเรื่องกล่าวหา การสอบสวน การพิจารณาความผิด การกำหนดโทษ และการลงโทษ จุดมุ่งหมายของการดำเนินการทางวินัย ก็เพื่อให้ได้ความจริงว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดในกรณีใดหรือไม่ ให้เป็นไปโดยยุติธรรมตามกระบวนการทางนิติธรรม ให้ผู้กระทำความผิดได้รับการลงโทษและไม่ให้ลงโทษผู้ที่ไม่มีความผิด ให้การลงโทษเป็นไปโดยเหมาะสมกับความผิด และเพื่อให้การลงโทษเป็นไปโดยสุจริต

เมื่อกำหนด ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัย ผู้บังคับบัญชาก็มีหน้าที่ในการสืบสวนหรือแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งกรณีที่จะดำเนินการทางวินัยต่อไป

การสืบสวน คือ การแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งกรณีที่จะดำเนินการทางวินัยต่อไป

การสืบสวนทางวินัยมี 2 กรณี คือ

1. การสืบสวนก่อนดำเนินการทางวินัย ได้แก่ การสืบสวนเมื่อมีกรณีสงสัยว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ อาจกระทำความผิดวินัย เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่จะฟังว่ากรณีมีมูลน่าเชื่อถือว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ นั้น กระทำความผิดวินัยหรือไม่ หากกรณีมีมูลก็ดำเนินการทางวินัยต่อไป แต่ถ้าสืบสวนแล้วเห็นว่ากรณีไม่มีมูลก็ต้องดำเนินการทางวินัยต่อไปแต่อย่างใด

การสืบสวนก่อนดำเนินการทางวินัย เป็นกระบวนการที่ไม่จำต้องกระทำเป็นพิธีการตามกฎหมาย จึงอาจกระทำโดยทางลับก็ได้ ดังนั้น จึงสมควรผลิผลตามดำเนินการทางวินัยแก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ผู้ใดโดยยังมีได้สืบสวนให้ได้ข้อเท็จจริงเสียก่อนว่ากรณีมีมูลหรือไม่ ซึ่งตามมาตรา 99 วรรคห้า แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 บัญญัติว่า

“เมื่อมีการกล่าวหาโดยปรากฏตัวผู้กล่าวหา หรือมีกรณีเป็นที่สงสัยว่าข้าราชการพลเรือนสามัญ ผู้ใดกระทำความผิดวินัยโดยยังไม่มีพยานหลักฐาน ให้ผู้บังคับบัญชาสืบสวนหรือพิจารณาเบื้องต้นว่ากรณีมีมูลที่ควรกล่าวหาว่าผู้นั้นกระทำความผิดวินัยหรือไม่ ถ้าเห็นว่ากรณีไม่มีมูลที่ควรกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัย จึงจะยุติเรื่องได้ ถ้าเห็นว่ากรณีมีมูลที่ควรกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยก็ให้ดำเนินการทางวินัยทันที”

ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายดังกล่าวไม่ต้องการให้ผู้บังคับบัญชาดำเนินการทางวินัยแก่ผู้ใดบังคับบัญชาทั้งที่กรณียังไม่มีมูลเพื่อป้องกันมิให้ผู้ใดบังคับบัญชาเสียชื่อเสียงหรือเสียสิทธิประโยชน์ไปโดยไม่ควรที่จะเสียกล่าวคือ ถ้ามีผู้กล่าวหาที่ปรากฏตัวผู้กล่าวหา ไม่ใช่บัตรสนเท่ห์หรือผู้บังคับบัญชาสงสัยว่าผู้ใดบังคับบัญชากระทำความผิดวินัยโดยไม่มีพยานหลักฐาน ผู้บังคับบัญชาจะเก็บเรื่องที่มีผู้กล่าวหาผู้ใดบังคับบัญชาของตนไว้โดยไม่ดำเนินการอย่างใดหาได้ไม่ จะต้องสืบสวนหรือพิจารณาว่ากรณีมีมูลที่ควรกล่าวหาหรือไม่ ถ้าสืบสวนหรือพิจารณาแล้วเห็นว่ากรณีไม่มีมูล จึงจะยุติเรื่องได้

กรณีที่จะกระทำการสืบสวนซึ่งมีการกล่าวหาหรือสงสัยว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ กระทำผิดนี้มีที่มาอันเป็นมูลกรณีที่ปรากฏขึ้นหลายทาง เช่น

1. มีผู้ร้องเรียนกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยโดยแจ้งชื่อและที่อยู่ของตนเป็นที่แน่นอนพร้อมทั้งระบุกรณีที่กล่าวหาพอที่จะสามารถดำเนินการสืบสวนข้อเท็จจริงต่อไปได้
2. ผู้บังคับบัญชาหรือเห็นหรือสงสัยว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ในบังคับบัญชากระทำความผิดวินัย ซึ่งอาจได้รู้เห็นการกระทำเองหรือมีผู้บอกให้รู้หรือพบเห็นจากเอกสารหลักฐาน
3. ส่วนราชการหรือหน่วยงานอื่นแจ้งมาให้ทราบว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ในบังคับบัญชากระทำความผิดวินัยหรือสงสัยว่ากระทำความผิดวินัย
4. มีบัตรสนเท่ห์กล่าวหาว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ในบังคับบัญชากระทำความผิดวินัยโดยระบุพยานหลักฐานกรณีแวดล้อมชัดเจนตลอดจนระบุพยานบุคคลแน่นอน

2. การสืบสวนซึ่งเป็นการดำเนินการทางวินัย ได้แก่ การสืบสวนเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่จะฟังว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ได้กระทำความผิดวินัย เช่น กระทำผิดฐานกระทำความผิดอาญาจนได้รับโทษจำคุกหรือโทษที่หนักกว่าจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกหรือโทษที่หนักกว่าจำคุก เว้นแต่โทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ อันเป็นความผิดที่ปรากฏชัดแจ้งตามกฎหมาย ก.พ. ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2539) หรือไม่

การสืบสวนดังกล่าวนี้เป็นกระบวนการอันเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการทางวินัยในการมีความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ที่จะต้องตั้งคณะกรรมการขึ้นสอบสวนก็ได้ เพราะเป็นความผิดที่ปรากฏชัดแจ้ง เพียงแต่สืบสวนให้ได้ความว่ามีการกระทำความผิดอาญาจนได้รับโทษจำคุกหรือไม่ ตามกฎ ก.พ. ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2539) ถ้าการกระทำดังกล่าวไม่เป็นความผิดอาญาจนได้รับโทษจำคุกหรือโทษที่หนักกว่าโทษจำคุกก็ไม่ใช่ความผิดที่ปรากฏชัดแจ้ง ซึ่งถ้าจะละโทษฐานกระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ก็ต้องมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นสอบสวนเสียก่อน

วิธีการสืบสวน

วิธีการสืบสวนทางวินัยไม่มีกฎหมายหรือระเบียบการใดกำหนดแนวทางปฏิบัติไว้ การสืบสวนอาจจะดำเนินการโดยวิธีการอย่างใดก็ได้ขึ้นอยู่กับสภาพของเรื่องที่จะทำการสืบสวนว่าควรจะใช้วิธีการอย่างไรจึงจะเหมาะสมที่จะให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงในเรื่องนั้นๆ

การสืบสวนทางวินัยผู้บังคับบัญชาอาจดำเนินการเองหรือให้ผู้อื่นดำเนินการสืบสวนก็ได้ หรืออาจส่งประเด็นไปให้เจ้าหน้าที่ในท้องถิ่นช่วยสืบสวนให้ก็ได้ การสืบสวนทางวินัยอาจจะทำได้ทั้งโดยทางลับและโดยเปิดเผย

1. การสืบสวนโดยทางลับ ได้แก่ การสืบสวนที่ดำเนินการไปโดยมิให้ผู้กระทำผิดหรือผู้ถูกสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิดรู้ถึงเรื่องที่จะทำการสืบสวน โดยใช้กลวิธีที่เหมาะสม เช่น การเข้าไปพูดคุยโดยปกติธรรมดา หว่านล้อมให้พูดในประเด็นที่ต้องการทราบ หรือทำที่เข้าไปศึกษาถึงวิธีการดำเนินการหรือการปฏิบัติงาน และขอเอกสารเกี่ยวกับเรื่องนั้นโดยที่ผู้รู้ไม่ทันรู้ตัว หรือจะมอบหมายให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดเข้าไปอยู่ในเหตุการณ์ เพื่อจะได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวหรือข้อวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ ว่ามีแนวโน้มพอที่จะเชื่อได้ว่าใครเป็นผู้กระทำผิด หรือผู้รู้ได้กระทำความผิดจริงหรือไม่

2. การสืบสวนโดยเปิดเผย ได้แก่ การหาข้อเท็จจริงโดยวิธีแจ้งหรือแสดงให้เห็นให้ผู้ถูกสงสัยหรือผู้ถูกกล่าวหาทราบถึงประเด็นแห่งข้อกล่าวหา และขอให้ชี้แจงแสดงเหตุผลแก่ข้อกล่าวหา โดยปกติผู้สืบสวนจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ที่มีอยู่หรือข้อมูลต่างๆ ไว้ก่อนเพื่อสะดวกในการที่จะชี้หรือยืนยันถึงข้อกล่าวหา

กรณีใดจะสมควรสืบสวนโดยเปิดเผยหรือโดยทางลับนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับเรื่องที่จะสืบสวน ความร้ายแรงแห่งกรณี ตลอดจนความเสียหายหรือเสียชื่อเสียงเกียรติศักดิ์ของตำแหน่งหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ในกรณีที่มีผู้ร้องเรียนกล่าวหาโดยอ้างพยานหลักฐานแน่ชัดจะใช้วิธีการสอบสวนโดยเปิดเผยก็ได้ แต่หากเป็นกรณีที่สงสัยว่าจะมีการกระทำผิดหรือมีผู้ร้องเรียนโดยกล่าวหาลอยๆ หากจะดำเนินการสืบสวนโดยเปิดเผย อาจเป็นการเอิกเกริก ถ้าผู้ถูกกล่าวหาไม่ผิดกระทำความผิดเลยจะทำให้เขาเสียชื่อเสียง หรือถ้าหากเข้ากระทำความผิดจริงจะเป็นทางให้ผู้กระทำผิดไหวตัวหรือรู้ตัว อาจจะมีการทำลายหลักฐานหรือเสื่อมสอพยานให้ด้อยค่าบิดเบือนได้จึงจำเป็นที่จะต้องดำเนินการสืบสวนโดยวิธีลับมิให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือพยานรู้ตัวหรือเตรียมการล่วงหน้าได้ หรือถ้าหากสืบสวนแล้วปรากฏว่าเป็นความจริงตามข้อกล่าวหาจะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาไม่ต้องเสื่อมเสียชื่อเสียง

ในการสืบสวนถ้าได้มีการบันทึกถ้อยคำของผู้ที่ได้สอบถามและให้ลงลายมือชื่อไว้ด้วยก็จะเป็นหลักฐานที่ดี แต่ถ้าผู้ให้ถ้อยคำไม่ยอมลงลายมือชื่อจะด้วยเหตุผลใดก็ตามผู้สืบสวนจะทำเพียงบันทึกรายงานการสืบสวนขั้นนี้ก็ได้

การตั้งเรื่องกล่าวหา

การตั้งเรื่องกล่าวหา เป็นการตั้งเรื่องดำเนินการทางวินัยแก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ซึ่งถ้าเป็นกรณีกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรงและเห็นว่ากรณีนี้มีมูลที่จะต้องตั้งคณะกรรมการขึ้นทำการสอบสวนและดำเนินการทางวินัย การตั้งคณะกรรมการสอบสวนดังกล่าวเป็น การตั้งเรื่องกล่าวหา ในคำสั่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนจะระบุชื่อผู้ถูกกล่าวหาและเรื่องที่กล่าวหาไว้ ถ้าเป็นกรณีกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยไม่ร้ายแรงซึ่งตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 มิได้บังคับให้ต้องตั้งคณะกรรมการขึ้นทำการสอบสวน การตั้งเรื่องกล่าวหาอาจกระทำโดยบันทึกแจ้งให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ผู้ถูกกล่าวหาทราบเป็นลายลักษณ์อักษรว่าถูกกล่าวหากระทำความผิดวินัยในเรื่องใด และสาระสำคัญในการตั้งเรื่องกล่าวหา คือ ข้อความซึ่งบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรระบุชื่อผู้ถูกกล่าวหาและเรื่องที่กล่าวหาผู้ตั้งเรื่องกล่าวหาที่คือผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจของผู้ถูกกล่าวหา

1. กรณีกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรงและเห็นว่ากรณีนี้มีมูลต้องตั้งคณะกรรมการขึ้นทำการสอบสวน ตามมาตรา 102 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 การตั้งคณะกรรมการสอบสวนดังกล่าวก็เป็นการตั้งเรื่องกล่าวหาซึ่งในคำสั่งจะระบุชื่อผู้ถูกกล่าวหาและเรื่องที่กล่าวหาไว้

2. กรณีกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยอย่างไม่ร้ายแรง ตามมาตรา 102 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 มิได้บังคับให้ตั้งคณะกรรมการขึ้นทำการสอบสวน การตั้งเรื่องกล่าวหาจึงอาจกระทำโดยทำบันทึกแจ้งให้ผู้กล่าวหาทราบเป็นลายลักษณ์อักษรว่าถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยในเรื่องใด สาระสำคัญที่จะต้องมีการตั้งเรื่องที่กล่าวหา คือ ข้อความซึ่งบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรระบุชื่อผู้ถูกกล่าวหาและเรื่องที่กล่าวหา ผู้ตั้งเรื่องที่กล่าวหา คือ ผู้บังคับบัญชาของผู้ถูกกล่าวหา

การตั้งเรื่องกล่าวหาต่อกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ เป็นขั้นตอนที่จำเป็นจะต้องแจ้งให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ผู้ถูกกล่าวหาทราบว่าถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยในเรื่องใด เพื่อกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ผู้ถูกกล่าวหาจะได้รู้ตัวและมีโอกาสชี้แจงหรือแก้ข้อกล่าวหาได้และจะได้เป็นหลักฐานว่าผู้บังคับบัญชา ซึ่งรู้ว่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ผู้ใดกระทำความผิดวินัยซึ่งได้ดำเนินการแก่ผู้นั้นแล้ว มิได้ละเลยหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 99 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 หากแต่มิได้มีการลงโทษเพราะเห็นว่าไม่มีความผิดตามที่ผู้ร้องเรียน

การตั้งเรื่องกล่าวหาโดยแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบเรื่องที่กล่าวหาเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาได้เตรียมชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาเพื่อความเป็นธรรม ถ้าผู้นั้นมิได้กระทำผิดวินัยจะได้ไม่ลงโทษผู้ที่ไม่มีความผิดหรือถ้าผู้นั้นได้กระทำผิดวินัยจริงผู้บังคับบัญชาจะได้พิจารณาความผิดและลงโทษกักกัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ผู้นั้นได้โดยถูกต้องและเหมาะสมกับความผิด อันเป็นการปฏิบัติให้สอดคล้องกับ มาตรา 101 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “การลงโทษข้าราชการพลเรือนสามัญให้ทำเป็นคำสั่งหรือการออกคำสั่งเกี่ยวกับการลงโทษให้เป็นไปตามระเบียบที่ ก.พ. วางไว้ ผู้สั่งลงโทษต้องสั่งลงโทษให้เหมาะสมกับความผิดและมีให้เป็นไปโดยพยานา โดยอคติ หรือโดยโทสะจริต หรือลงโทษผู้ที่ไม่มีความผิด ในคำสั่งลงโทษให้แสดงว่าผู้ถูกลงโทษกระทำผิดวินัยในกรณีใดตามมาตราใด”

การตั้งเรื่องกล่าวหาที่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ผู้ใด ควรกระทำก็ต่อเมื่อผู้บังคับบัญชาได้สืบสวนรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในเบื้องต้นเกี่ยวกับเรื่องที่กล่าวหาแล้วเห็นว่ากรณีมีมูลควรจะดำเนินการทางวินัยแก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ผู้นั้น ไม่ควรตั้งเรื่องกล่าวหาที่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ผู้ใดโดยมิได้สืบสวนให้เห็นว่ากรณีมีมูลเสียก่อน เพราะจะเป็นทางเสียหายแก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ผู้นั้น และแก่ทางราชการเป็นส่วนรวมตามที่ได้กล่าวไว้แล้วด้วยการสืบสวน

เรื่องที่กล่าวหา ไม่ใช่ ฐานความผิด แต่เป็นเรื่องราวหรือการกระทำที่กล่าวอ้างว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิด ฉะนั้น ในการตั้งเรื่องกล่าวหาจึงควรระบุแต่เพียงเรื่องราวหรือการกระทำที่กล่าวอ้างว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดเท่านั้น ไม่ควรระบุมาตราว่าด้วยวินัยหรือฐานความผิดการกระทำความผิดว่าด้วยวินัยหรือฐานความผิดนั้น ควรปล่อยให้เป็นเรื่องของคณะกรรมการสอบสวนผู้พิจารณาความผิดและพิจารณาโทษที่จะพิจารณาปรับบทการลงโทษและระบุฐานความผิดหลังจากได้สอบสวนพิจารณาเสร็จแล้ว

การกำหนดบทมาตราว่าด้วยวินัยหรือฐานความผิดไว้เสียแต่แรกแล้วอาจจะเป็นการจำกัดขอบเขตของการสอบสวนพิจารณาให้อยู่เฉพาะในบทมาตราว่าด้วยวินัยหรือฐานความผิดที่กำหนดไว้ ถ้าสอบสวนพิจารณาเกินกว่านั้นจะเกิดปัญหาว่าเป็นการสอบสวนเรื่องอื่น หรือพิจารณาโทษในเรื่องอื่นที่มีใช้เรื่องที่ให้สอบสวน แต่ถ้าระบุแต่เพียงเรื่องราวหรือการกระทำที่กล่าวอ้างว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดโดยไม่ระบุมาตราว่าด้วยวินัยหรือฐานความผิด คณะกรรมการสอบสวนหรือผู้มีอำนาจพิจารณาโทษอาจพิจารณาว่าผลการสอบสวนในเรื่องที่กล่าวหา นั้น พึงข้อเท็จจริงได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำผิดวินัยในเรื่องนั้นอย่างไรแล้วปรับบทความผิดวินัยฐานใด ตามมาตราใดก็ได้

บทที่ 3

การสอบสวน

ความหมาย

การสอบสวนวินัย คือ การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ หรือเพื่อพิสูจน์เกี่ยวกับเรื่องที่กล่าวหาให้ได้ความจริงและยุติธรรม และเพื่อพิจารณาว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดวินัยจริงหรือไม่ ถ้าได้กระทำความผิดจริงก็ลงโทษผู้กระทำความผิดวินัยนั้น

การสอบสวนทางวินัย แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. การสอบสวนที่ไม่เป็นกระบวนการตามกฎหมาย ได้แก่ การสอบสวนเพื่อพิจารณาถึงโทษในกรณีความผิดไม่ร้ายแรงหรือการสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริงเบื้องต้นก่อนดำเนินการสอบสวนตามกฎหมาย ในทางปฏิบัติจะดำเนินการโดยวิธีตั้งกรรมการขึ้นทำการสอบสวน หรือผู้บังคับบัญชาจะสอบสวนเอง หรือจะมอบหมายให้ผู้ใต้บังคับบัญชาสอบสวน หรือจะเพียงให้ผู้ถูกกล่าวหาชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาเป็นลายลักษณ์อักษร หรือโดยวิธีใดก็ได้ ซึ่งการสอบสวนที่ไม่เป็นกระบวนการตามกฎหมายนี้ได้กำหนดไว้ในมาตรา 102 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์เรื่องที่กล่าวหาว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดวินัยหรือไม่ ตามมาตราใด หรือไม่ ซึ่งมาตรา 101 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 ได้บัญญัติว่า “ผู้สั่งลงโทษต้องสั่งลงโทษให้เหมาะสมกับความผิด และมีได้เป็นไปโดยพยานา โดยอคติหรือโดยโทสะจริตหรือลงโทษผู้ที่ไม่มี ความผิด ในคำสั่งลงโทษให้แสดงว่า ผู้ถูกลงโทษกระทำความผิดวินัยในกรณีใดตามมาตราใด” ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ความจริงและความยุติธรรมอันเป็น การระวังมิให้ลงโทษผู้ที่ไม่มี ความผิดและเพื่อจะได้สั่งลงโทษผู้กระทำความผิดให้ถูกต้องและเหมาะสมกับกรณีความผิด

เมื่อมีกรณี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัย ผู้บังคับบัญชาควรที่จะได้ทำการสอบสวนเพื่อให้ได้ความจริงและยุติธรรมโดยไม่ชักช้า เพื่อมิให้ลงโทษผู้ที่ไม่มี ความผิดหรือจะได้สั่งลงโทษผู้กระทำความผิดให้ถูกต้องเหมาะสมตามความผิดทางวินัยอันสมควรแก่กรณี

การแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริง เป็นเพียงวิธีการเบื้องต้นอย่างหนึ่งของผู้บังคับบัญชา เพื่อที่จะได้ข้อเท็จจริงและวินิจฉัยได้ว่ากรณี ที่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรงนั้น มีมูลที่ควรจะต้องตั้งคณะกรรมการขึ้นทำการสอบสวนวินัย ตามมาตรา 102 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 หรือไม่เท่านั้น การแต่งตั้งกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริง จึงไม่ถือเป็น ส่วนหนึ่งของการสอบสวน ตามมาตรา 102 แต่ในกรณีที่แต่งตั้งกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงแล้วผู้บังคับบัญชา เห็นว่ากรณีมีมูล จึงสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัย ตามมาตรา 102 และส่งสำนวนการสอบสวนข้อเท็จจริง ไปให้คณะกรรมการสอบสวนวินัย ตามนัยกฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2540) ออกตามความในพระราชบัญญัติ ระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 ว่าด้วยการสอบสวนพิจารณา สำนวนการสอบสวนข้อเท็จจริงนั้น ก็เป็นส่วนหนึ่งของสำนวนการสอบสวนวินัย ตามมาตรา 102 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535

2. การสอบสวนที่เป็นกระบวนการตามกฎหมาย ได้แก่ การสอบสวนที่กฎหมายบังคับให้ต้องทำการสอบสวนในกรณีที่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรงตามมาตรา 102 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535

การสอบสวนที่เป็นกระบวนการตามกฎหมาย ต้องทำตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายกำหนด กล่าวคือ ต้องแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นทำการสอบสวน ต้องแจ้งข้อกล่าวหาและสรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ ต้องให้ออกาสผู้ถูกกล่าวหาชี้แจงและนำพยานหลักฐานเข้าสืบแก่ข้อกล่าวหา และการสอบสวนต้องดำเนินการสอบสวนตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2540) ว่าด้วยการสอบสวนพิจารณา

กรณีที่ต้องการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นทำการสอบสวน ได้แก่ กรณีที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในกรณีความผิดตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 ดังนี้

1. พูกริดต่อหน้าที่ราชการ ตามมาตรา 82 วรรคสาม
2. ประมาทเลินเล่อในหน้าที่ราชการ อันเป็นเหตุให้เสียหายแก่ราชการอย่างร้ายแรงตามมาตรา 84

วรรคสอง

3. ปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยจงใจไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบของทางราชการ มติคณะรัฐมนตรี หรือนโยบายของรัฐบาล อันเป็นเหตุให้เสียหายแก่ราชการอย่างร้ายแรง ตามมาตรา 85 วรรคสอง

4. เป็ดเผยความลับของทางราชการ อันเป็นเหตุให้เสียหายแก่ราชการอย่างร้ายแรง ตามมาตรา 87

วรรคสอง

5. ขัดคำสั่งหรือหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาซึ่งสั่งในหน้าที่ราชการโดยชอบด้วยกฎหมายและระเบียบของทางราชการ อันเป็นเหตุให้เสียหายแก่ราชการอย่างร้ายแรง ตามมาตรา 88 วรรคสอง

6. รายงานเท็จต่อผู้บังคับบัญชา อันเป็นเหตุให้เสียหายแก่ราชการอย่างร้ายแรง ตามมาตรา 90

วรรคสอง

7. ละทิ้งหรือทอดทิ้งหน้าที่ราชการโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรเป็นเหตุให้เสียหายแก่ราชการอย่างร้ายแรง ตามมาตรา 92 วรรคสอง

8. ละทิ้งหน้าที่ราชการติดต่อในคราวเดียวกันเป็นเวลาเกินกว่า 15 วัน โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร หรือมีพฤติการณ์อันแสดงถึงความจงใจไม่ปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการ ตามมาตรา 92 วรรคสอง

9. ดุหมั่น เหยียดหยาม กดขี่ หรือข่มเหงประชาชนผู้มาติดต่อราชการอย่างร้ายแรง ตามมาตรา 94

วรรคสอง

10. กระทำความผิดอาญาจนได้รับโทษจำคุกหรือโทษที่หนักกว่าจำคุก โดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก หรือโทษที่หนักกว่าจำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษตาม มาตรา 98 วรรคสอง

11. กระทำการอันได้ชื่อว่าเป็นผู้ประพฤติชั่วอย่างร้ายแรง ตามมาตรา 98 วรรคสอง

ตามมาตรา 102 วรรคแปด แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 ได้กำหนดให้ผู้บังคับบัญชามีอำนาจพิจารณาดำเนินการทางวินัยและสั่งลงโทษ โดยไม่สอบสวนก็ได้ในกรณีที่เป็นความผิดที่ปรากฏชัดแจ้ง ซึ่งได้กำหนดไว้ในกฎ ก.พ. ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2539) คือ

1. กระทำความผิดอาญาจนได้รับโทษจำคุกหรือโทษที่หนักกว่าจำคุก โดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกหรือให้ลงโทษหนักกว่าจำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

2. ละทิ้งหน้าที่ราชการติดต่อในคราวเดียวกันเป็นเวลาเกินกว่า 15 วัน และผู้บังคับบัญชาได้ดำเนินการสืบสวนเห็นว่าไม่มีเหตุผลอันสมควร หรือเห็นว่ามิพฤติการณ์อันแสดงถึงความจงใจไม่ปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการ

3. กรณีผู้กระทำความผิดให้อภัยคำรับสารภาพเป็นหนังสือต่อผู้บังคับบัญชาหรือต่อผู้หน้าที่สืบสวนหรือคณะกรรมการสอบสวนตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน

ผู้มีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน

ผู้มีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอย่างร้ายแรงกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และแพทย์ประจำตำบล คือ ผู้ว่าราชการจังหวัด ตามนัยหนังสือกรมการปกครอง ด่วนมาก ที่ มท 0310.2/ว 11111 ลงวันที่ 21 พฤษภาคม 2555 เรื่อง หรือแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับผู้มีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอย่างร้ายแรง ผู้ใหญ่บ้าน สรุปว่ากระทรวงมหาดไทยมีความเห็นว่าการกำหนดอำนาจในการลงโทษกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ตามมาตรา 61 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 นั้น บทกฎหมายดังกล่าว มีเจตนารมณ์ที่จะให้เป็นการดำเนินการทางวินัยซึ่งรวมถึงอำนาจในการแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยด้วย โดยวางหลักให้นายอำเภอมีอำนาจในการสั่งลงโทษทางวินัยอย่างร้ายแรงเมื่อพบว่าผู้ใหญ่บ้านกระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรง และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษปลดออกหรือไล่ออก กรณีพบว่าผู้ใหญ่บ้านกระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ผู้ว่าราชการจังหวัดจึงเป็นผู้มีอำนาจสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอย่างร้ายแรง ผู้ใหญ่บ้าน จึงเห็นได้ว่าเฉพาะผู้ว่าราชการจังหวัดเท่านั้นที่มีอำนาจสั่งลงโทษไล่ออกหรือปลดออกอันเป็นโทษทางวินัยอย่างร้ายแรงและมีอำนาจสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอย่างร้ายแรงผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งย่อมมีผลรวมถึงกำนัน และแพทย์ประจำตำบลด้วย เนื่องจากมาตรา 61 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ใช้บังคับแก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และแพทย์ประจำตำบล แต่ไม่ได้กำหนดให้ใช้บังคับแก่ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านด้วย มาตรา 61 ตรี แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว จึงให้น้ำความในมาตรา 61 ทวิ เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับผู้ใหญ่บ้านมาใช้บังคับแก่ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ทั้งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบโดยอนุโลม จึงมีผลให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้มีอำนาจสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอย่างร้ายแรงผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเช่นเดียวกับกับผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และแพทย์ประจำตำบล

อย่างไรก็ตาม ผู้ว่าราชการจังหวัดผู้มีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนอาจมอบอำนาจเป็นหนังสือให้ผู้อื่นแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนได้ โดยดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการตามที่พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 กำหนดไว้ในมาตรา 38 (9) (10) (11) ในการสั่งการอนุญาต การอนุมัติ หรือการปฏิบัติราชการที่จะพึงปฏิบัติหรือดำเนินการตามกฎหมายในเรื่องใดแล้วแต่กรณี ถ้ากฎหมายในเรื่องนั้นมิได้กำหนดเรื่องการมอบหมายอำนาจไว้เป็นอย่างอื่น ผู้มีอำนาจคือ

ผู้ว่าราชการจังหวัดจะมอบอำนาจโดยทำเป็นหนังสือให้รองผู้ว่าราชการจังหวัด หัวหน้าส่วนราชการประจำจังหวัด นายอำเภอ หรือหัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอก็ได้

นายอำเภอ อาจมอบอำนาจให้ปลัดอำเภอหรือหัวหน้าส่วนราชการประจำอำเภอ

องค์ประกอบและคุณสมบัติของกรรมการสอบสวน

กฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2540) ข้อ 3 กำหนดให้คณะกรรมการสอบสวนประกอบด้วยประธานกรรมการและกรรมการอย่างน้อยอีกสองคน โดยให้กรรมการคนหนึ่งเป็นเลขานุการในกรณีจำเป็นจะให้ผู้ช่วยเลขานุการด้วยก็ได้ โดยต้องมีคุณสมบัติดังนี้

1. ประธานกรรมการและกรรมการทุกคนตลอดจนเลขานุการและผู้ช่วยเลขานุการต้องเป็นข้าราชการฝ่ายพลเรือน
2. ประธานกรรมการต้องแต่งตั้งจากผู้ดำรงตำแหน่งระดับไม่ต่ำกว่าผู้ถูกกล่าวหา ผู้ที่เป็นประธานกรรมการไม่จำเป็นต้องเป็นผู้บังคับบัญชาของผู้ถูกกล่าวหา ส่วนกรรมการอื่นตลอดจนเลขานุการและผู้ช่วยเลขานุการดำรงตำแหน่งใด ระดับใดก็ได้

3. ในคณะกรรมการสอบสวนจะต้องมีผู้ดำรงตำแหน่งนิติกรหรือผู้ได้รับปริญญาทางกฎหมายหรือผู้ได้รับการฝึกอบรมตามหลักสูตรการดำเนินการทางวินัยหรือผู้มีประสบการณ์ด้านการดำเนินการทางวินัยอย่างน้อยหนึ่งคน

ผู้ได้รับการฝึกอบรมตามหลักสูตรการดำเนินการทางวินัย หมายความว่า

1. ผู้ได้รับการฝึกอบรมตามหลักสูตรการดำเนินการทางวินัยซึ่งสำนักงาน ก.พ. จัดขึ้นหรือ
2. ผู้ได้รับการฝึกอบรมตามหลักสูตรการดำเนินการทางวินัยของสำนักงาน ก.พ. ซึ่งส่วนราชการต่าง ๆ จัดขึ้น หรือ
3. ผู้ได้รับการฝึกอบรมตามหลักสูตรการดำเนินการทางวินัยของส่วนราชการ ที่ ก.พ. ได้พิจารณารับรองหลักสูตรนั้นแล้ว

คำว่า “ผู้มีประสบการณ์ด้านการดำเนินการทางวินัย” หมายถึง ข้าราชการซึ่งมีอำนาจสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนได้พิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถที่จะสอบสวนในเรื่องที่กล่าวหาได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรมตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ในกฎ ก.พ. เช่น เป็นผู้ที่มีความสนใจและได้ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการสอบสวนความผิดทางวินัยของข้าราชการอยู่เสมอหรือเป็นผู้ที่เคยทำหน้าที่ตรวจสอบส่วนการสอบสวนความผิดทางวินัยของข้าราชการและเสนอความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาการสั่งลงโทษมาแล้ว เป็นต้น

คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน

กฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2540) ข้อ 4 กำหนดให้ทำคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนตามแบบ สว. 1 ท้ายกฎ ก.พ. โดยระบุ

1. ชื่อและตำแหน่งของผู้ถูกกล่าวหา
2. เรื่องที่ถูกกล่าวหา
3. ชื่อและตำแหน่งของผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการสอบสวน

การเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของผู้ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการสอบสวนไม่กระทบกระเทือนถึงฐานะการเป็นประธานกรรมการ กรรมการ เลขานุการ หรือผู้ช่วยเลขานุการของคณะกรรมการสอบสวน

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสอบสวน

1. อำนาจของคณะกรรมการสอบสวน ตามมาตรา 105 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 บัญญัติให้กรรมการสอบสวนเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพียงเท่าที่เกี่ยวกับอำนาจและหน้าที่ของคณะกรรมการสอบสวนโดยเฉพาะให้มีอำนาจดังต่อไปนี้ด้วยคือ

1) เรียกให้กระทรวง ทบวง กรม หน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานอื่นของรัฐหรือห้างหุ้นส่วนบริษัท ซึ่งแจ้งข้อเท็จจริง ส่งเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ส่งผู้แทนหรือบุคคลในสังกัดมาชี้แจงหรือให้ถ้อยคำเกี่ยวกับเรื่องที่สอบสวน

2) เรียกผู้ถูกกล่าวหาหรือบุคคลใด ๆ มาชี้แจงหรือให้ถ้อยคำหรือให้ส่งเอกสารและหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องที่สอบสวน

2. หน้าที่ของคณะกรรมการสอบสวน

มีมติคณะรัฐมนตรีตามหนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ สร 0203/2581 ลงวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2522 ให้คณะกรรมการสอบสวนทางวินัยรับผิดชอบเกี่ยวกับการสอบสวนทางวินัยโดยถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ คือ

1. ต้องมาประชุมโดยสม่ำเสมอ
2. สอบสวนตามแนวทางที่กำหนดไว้ในข้อ 11 ของกฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2540) และรวบรวมประวัติความประพฤติของผู้ถูกกล่าวหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่กล่าวหา เท่าที่จำเป็นเพื่อประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการสอบสวน

3. กรรมการสอบสวนแต่ละคนต้องช่วยกันค้นหาความจริงในเรื่องที่กล่าวหาให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์และวิธีการและกำหนดเวลาที่กำหนดในกฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2540) และดูแลให้บังเกิดความยุติธรรมตลอดระยะเวลาที่ทำหน้าที่สอบสวน

4. ทำบันทึกการสอบสวนประจำวันว่าวันใดทำอะไรบ้าง

5. ทำรายงานการประชุมของคณะกรรมการ

6. ทำสารบัญสำนวนการสอบสวน

7. ทำรายงานการสอบสวนตามแบบ สว. 6

3. หลักเกณฑ์และวิธีการสอบสวนโดยทั่วไป ตามกฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2540)

1. องค์คณะหนึ่งสอบสวน จะต้องนั่งสอบสวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนคณะกรรมการสอบสวนทั้งหมดจึงเป็นองค์คณะทำการสอบสวนได้

2. องค์คณะประชุมปรึกษา

- 1) องค์ประชุมปกติ ต้องมีกรรมการสอบสวนมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการสอบสวนทั้งหมด การลงมติให้ถือเสียงข้างมาก เช่น การประชุมเพื่อพิจารณาทางแนวทางการสอบสวน

- 2) องค์ประชุมพิเศษ ต้องมีกรรมการสอบสวนมาประชุมไม่น้อยกว่าสามคนและไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของคณะกรรมการสอบสวนทั้งหมด การลงมติให้ถือคะแนนเสียงเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการสอบสวนทั้งหมด ได้แก่

- (1) การประชุมหลังจากที่ได้รวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับข้อกล่าวหาเสร็จแล้ว เพื่อพิจารณาว่าพยานหลักฐานนั้นมีน้ำหนักพอสนับสนุนข้อกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรงหรือไม่ โดยผู้ถูกกล่าวหาขังไม่ต่อนำสืบแก้ข้อกล่าวหา

- (2) การประชุมหลังจากที่ได้รวบรวมพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับข้อกล่าวหาและที่ถูกกล่าวหาตลอดจนพยานหลักฐานอื่นใดเสร็จแล้วเพื่อพิจารณาว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรงหรือไม่

3. การแจ้งฐานะของกรรมการสอบสวน ก่อนเริ่มสอบถามปากคำพยาน คณะกรรมการสอบสวนต้องแจ้งให้พยานทราบว่ากรรมการสอบสวนมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา การให้ถ้อยคำอันเป็นเท็จต่อคณะกรรมการสอบสวนอาจมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา

4. การสอบถามปากคำผู้ถูกกล่าวหาและพยาน ห้ามมิให้ประธานกรรมการ กรรมการ เลขานุการ หรือผู้ช่วยเลขานุการ ทำหรือจัดให้ทำการใด ๆ ซึ่งเป็นการล่อลวง ชูเชิญ หรือให้สัญญาเพื่อบุคคลนั้นให้ถ้อยคำอย่างใด ๆ

5. คณะกรรมการสอบสวนเท่านั้นเป็นผู้ทำการสอบสวน จะให้บุคคลอื่นมาร่วมทำการสอบสวนไม่ได้ เว้นแต่กรณีที่มีผู้แต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนมอบหมายให้หัวหน้าส่วนราชการหรือหัวหน้าหน่วยงานในท้องที่ซึ่งพยานอยู่ ทำการสอบสวนพยานนั้นแทนก็ได้

6. ในการสอบปากคำผู้ถูกกล่าวหาและพยาน ห้ามบุคคลอื่นนอกจากผู้กำลังถูกสอบปากคำอยู่ เข้าฟังการสอบสวน เว้นแต่บุคคลที่คณะกรรมการสอบสวนอนุญาตให้อยู่ในที่สอบสวนเพื่อประโยชน์ในการสอบสวน

7. การนำเอกสารหรือวัตถุมาใช้เป็นพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวน ประธานกรรมการ กรรมการ เลขานุการ หรือผู้ช่วยเลขานุการ ต้องทำบันทึกไว้ด้วยว่าได้มาอย่างไร จากผู้ใด และเมื่อใด

เอกสารที่ใช้เป็นพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนให้ใช้ต้นฉบับที่แท้จริง แต่ถ้ามีความจำเป็น ไม่อาจนำต้นฉบับมาได้จะใช้สำเนาที่ประธานกรรมการ กรรมการ เลขานุการ ผู้ช่วยเลขานุการ หรือผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ รับรองว่าเป็นสำเนาที่ถูกต้องกับต้นฉบับที่แท้จริงก็ได้ ถ้าหาต้นฉบับเอกสารไม่ได้เพราะสูญหาย หรือถูกทำลาย หรือโดยเหตุประการอื่นจะให้นำสำเนาหรือพยานบุคคลมาสืบก็ได้

8. การสอบถามปากคำผู้ถูกกล่าวหาและพยาน คณะกรรมการสอบสวนต้องเรียกผู้จะถูกสอบถาม ปากคำเข้ามาในที่สอบสวนคราวละหนึ่งคน การสอบปากคำผู้ถูกกล่าวหาและพยานให้บันทึกถ้อยคำไว้ตามแบบ สว. 4 หรือแบบ สว. 5 แล้วแต่กรณี และเมื่อได้บันทึกถ้อยคำเสร็จแล้วให้อ่านให้ผู้ให้ถ้อยคำฟัง หรือจะให้ผู้ให้ถ้อยคำอ่านเองก็ได้ เมื่อผู้ให้ถ้อยคำรับว่าถูกต้องแล้วก็ให้ถ้อยคำและผู้บันทึกถ้อยคำลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน และให้ประธานกรรมการ กรรมการ ตลอดจนเลขานุการ และผู้ช่วยเลขานุการ ผู้ร่วมสอบสวนทุกคน ลงลายมือชื่อรับรองไว้ในบันทึกถ้อยคำนั้นด้วย ประธานกรรมการ กรรมการ เลขานุการ และผู้ช่วยเลขานุการ ผู้ใดมิได้ร่วมสอบสวนในครั้งใด ห้ามมิให้ลงลายมือชื่อในบันทึกถ้อยคำที่สอบสวนในครั้งนั้น ถ้าบันทึกถ้อยคำมีหลายหน้าให้ประธานกรรมการหรือกรรมการผู้ร่วมสอบสวนอย่างน้อยหนึ่งคนกับผู้ใช้ถ้อยคำลงลายมือชื่อกำกับไว้ทุกหน้าด้วย ในกรณีที่ผู้ใช้ถ้อยคำไม่ยอมลงลายมือชื่อ ก็ให้บันทึกเหตุอันไว้ในบันทึกถ้อยคำนั้น

ในการบันทึกถ้อยคำห้ามมิให้ขู่มขู่หรือบันทึกข้อความเท็จ ถ้าจะต้องแก้ไขข้อความที่ได้บันทึกไว้แล้ว ให้ใช้วิธีขีดฆ่าหรือตกเติม และให้ประธานกรรมการหรือกรรมการผู้ร่วมสอบสวนอย่างน้อยหนึ่งคน กับผู้ใช้ถ้อยคำลงลายมือชื่อกำกับไว้ทุกแห่งที่ขีดฆ่าหรือตกเติม กรณีที่ผู้ใช้ถ้อยคำไม่สามารถลงลายมือชื่อได้ ให้นำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 9 มาใช้บังคับโดยอนุโลม กล่าวคือให้พิมพ์ลายนิ้วมือต่อหน้ากรรมการสอบสวน

4. การรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น เป็นการรวบรวมข้อมูลและรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องที่กล่าวหา หลังจากที่ได้รับเรื่องที่กล่าวหาทั้งหมดจากผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน รวมทั้งข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่ได้รับจากการสืบสวนหรือสอบสวนเบื้องต้นทั้งหมดเท่าที่มีก่อนเริ่มทำการสอบสวน ได้แก่ เอกสารหลักฐานเกี่ยวกับการตั้งเรื่องกล่าวหา คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน หลักฐานการแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ คำสั่งของผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่ได้จากการสอบสวนหรือจากการสอบสวนเบื้องต้น และข้อมูลอื่น ๆ ที่จะประโยชน์แก่การสอบสวนควรจะเก็บเข้าแฟ้มและทำสารบัญไว้จะอำนวยความสะดวกคณะกรรมการสอบสวนในอันที่จะได้ใช้ประกอบการศึกษาข้อเท็จจริงและรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องที่กล่าวหาให้ต้องทั่วข้อกล่าวหาไม่ว่าอย่างไร มีข้อเท็จจริงและรายละเอียดเบื้องต้นอย่างไร และมีพยานหลักฐานใดที่สนับสนุนข้อกล่าวหาในเบื้องต้นเพื่อว่าคณะกรรมการสืบสวนจะได้แจ้งและอธิบายข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบได้ถูกต้องและละเอียดพอที่จะให้ผู้ถูกกล่าวหาเข้าใจข้อกล่าวหาได้ และถ้าแจ้งและอธิบายข้อกล่าวหาแล้ว ผู้ถูกกล่าวหาได้ให้ถ้อยคำรับสารภาพก็จะได้มีข้อมูลเบื้องต้นพอที่จะกำหนดประเด็นและดำเนินการสอบสวนต่อไป

5. การแจ้งข้อกล่าวหา ให้ท่าน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ถูกกล่าวหา ฯลฯ ได้รับทราบ ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 มาตรา 102 บังคับให้ต้องกระทำ และกฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2540) ข้อ 14 กำหนดให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการสอบสวนที่จะต้องแจ้งและอธิบายข้อกล่าวหาที่ปรากฏตามเรื่อง ที่กล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ รวมทั้งแจ้งให้ทราบด้วยว่า ในการสอบสวนนี้ผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิที่จะได้รับแจ้งสรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหา และมีสิทธิที่จะให้ถ้อยคำหรือชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา ตลอดจนอ้างพยานหลักฐานหรือนำพยานหลักฐานมาสืบแก้ข้อกล่าวหาได้

การแจ้งและอธิบายข้อกล่าวหาดังกล่าว ให้ท่านที่ติดตามแบบ สว.2 เป็นสองฉบับและให้ผู้ถูกกล่าวหาลงลายมือชื่อรับทราบไว้ เมื่อผู้ถูกกล่าวหาได้ลงลายมือชื่อรับทราบแล้ว ให้มอบให้ผู้ถูกกล่าวหาหนึ่งฉบับ อีกหนึ่งฉบับเก็บสำนวนไว้ในส่วนการสอบสวน ในขั้นนี้มุ่งหมายให้ถามผู้ถูกกล่าวหาในเบื้องต้นเพียงคร่าวๆ เพื่อจะทราบว่าผู้ถูกกล่าวหาจะรับสารภาพหรือปฏิเสธ เพื่อที่จะดำเนินการในลำดับต่อไปเท่านั้น ถ้าผู้ถูกกล่าวหาให้ถ้อยคำรับสารภาพว่าได้กระทำความผิดจริงตามข้อกล่าวหา ให้คณะกรรมการสอบสวนบันทึกถ้อยคำรับสารภาพ รวมทั้งสาเหตุของการกระทำผิดไว้ ในกรณีเช่นนี้ก็ไม่จำเป็นต้องสอบสวนต่อไปและไม่ต้องสรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหาเท่าที่มีให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบอีก แต่ถ้าคณะกรรมการสอบสวนพิจารณาเห็นว่าเรื่องนั้นถึงแม้ว่าผู้ถูกกล่าวหาจะได้รับสารภาพแล้วก็ตาม แต่สมควรที่จะได้ทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์อันเกี่ยวกับเรื่องที่สอบสวนนั้นโดยละเอียด จะทำการสอบสวนต่อไปตามควรแก่กรณีก็ได้

การแจ้งและอธิบายข้อกล่าวหานี้ คณะกรรมการสอบสวนต้องดำเนินการหลังจากกรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น พิจารณาเรื่องที่กล่าวหาและวางแผนทางสอบสวนแล้ว โดยคณะกรรมการสอบสวนต้องเรียกผู้ถูกกล่าวหา มาแจ้งอธิบายข้อกล่าวหาให้ทราบโดยวิธีที่ท่านที่ติดตามแบบ สว. 2 ให้ผู้ถูกกล่าวหาลงลายมือชื่อรับทราบ ถ้าผู้ถูกกล่าวหาไม่มารับทราบข้อกล่าวหา หรือมาแล้วแต่ไม่ยอมลงลายมือชื่อรับทราบข้อกล่าวหา คณะกรรมการสอบสวนต้องส่งบันทึกตามแบบ สว. 2 ทางไปรษณีย์ลงทะเบียนไปยังที่อยู่ของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งปรากฏตามหลักฐานของทางราชการ พร้อมทั้งมีหนังสือสอบถามผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดหรือไม่ การแจ้งข้อกล่าวหาโดยวิธีนี้ต้องทำบันทึกตามแบบ สว. 2 เป็น 3 ฉบับ เก็บไว้ในส่วนการสอบสวน 1 ฉบับ ส่งให้ผู้ถูกกล่าวหา 2 ฉบับ เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาเก็บไว้ 1 ฉบับ และให้ผู้ถูกกล่าวหาลงลายมือชื่อและวัน เดือน ปี ที่รับทราบส่งคืนมา 1 ฉบับ ในกรณีเช่นนี้เมื่อพ้น 15 วัน นับแต่วันดำเนินการดังกล่าว แม้ไม่ได้รับตอบก็ถือว่าผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบแล้ว

ข้อกล่าวหา ที่จะต้องแจ้งและอธิบายให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบนั้น คือ กรณีและพฤติการณ์แห่งการกระทำที่อ้างว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิด ซึ่งจะต้องอยู่ในวงกรอบขอบเขตของ เรื่องที่กล่าวหา โดยอธิบายเรื่องที่กล่าวหาให้ชัดเจนขึ้นพอให้ผู้ถูกกล่าวหาจะชี้แจงข้อกล่าวหาได้ เช่น อธิบายว่าผู้ถูกกล่าวหาทำอะไร และทำอะไรในเรื่องที่กล่าวหา และอธิบายข้อกล่าวหาให้ชัดด้วยการกระทำในเรื่องที่กล่าวหา นั้นกรณีใดเป็นการกระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรงตามมาตราใด

ในกรณีที่คณะกรรมการสอบสวนเห็นว่า กรณีมีมูลว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ในเรื่องอื่นนอกจากที่ระบุไว้ในคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนให้ประธานกรรมการรายงานไปยังผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนโดยเร็ว ถ้าผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนเห็นว่ากรณีมีมูลที่ควรกล่าวหาตามรายงาน ให้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน โดยจะแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนคณะเดิมเป็นผู้ทำการสอบสวน หรือจะแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนใหม่ก็ได้

6. การสอบสวนผู้ถูกกล่าวหา กระทำได้เป็น 2 ขั้นตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นการสอบสวนเบื้องต้น กระทำเมื่อแจ้งและอธิบายข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบกับแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบถึงสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา และถามผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำผิดตามข้อกล่าวหาจริงหรือไม่ อย่างไร

ตอนที่ 2 เป็นการสอบสวนโดยละเอียด กระทำหลังจากที่ได้สอบสวนผู้ถูกกล่าวหาครั้งแรกแล้ว ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้ให้ถ้อยคำรับสารภาพ คือไม่ว่าผู้ถูกกล่าวหาจะให้ถ้อยคำปฏิเสธหรือภาคเสธหรือไม่ยอมให้ถ้อยคำก็ตาม เมื่อเป็นเช่นนี้ คณะกรรมการสอบสวนจะต้องเริ่มทำการสอบสวนต่อไป โดยรวบรวมพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหาให้หมดเสียก่อน คือ จะต้องรวบรวมพยานเอกสารและสอบสวนพยานบุคคลที่สนับสนุนข้อกล่าวหาทั้งหมด เมื่อดำเนินการเสร็จแล้ว ให้ประชุมปรึกษาเพื่อพิจารณาว่ามีพยานหลักฐานมีน้ำหนักพอสนับสนุนข้อกล่าวหาหรือไม่ แล้วดำเนินการตามข้อ 15 ของกฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2540) ต่อไป

การสรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ ย่อมจะต้องมีข้อเท็จจริงและรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องที่กล่าวหามากกว่าการชี้แจง และอธิบายข้อกล่าวหาในตอนแรก ซึ่งจะทำให้ผู้ถูกกล่าวหาได้ทราบข้อกล่าวหาทั้งหมด และมีโอกาสศึกษาพิจารณาดำเนินการแก้ข้อกล่าวหาได้ตรงประเด็นตามรูปเรื่องที่กล่าวหาได้ถูกต้องยิ่งขึ้น อีกทั้งยังจะทำให้การสอบสวนนั้นดำเนินไปอย่างรวดเร็วและเป็นธรรมต่อผู้ถูกกล่าวหามากยิ่งขึ้นด้วย เช่น กรณีผู้ถูกกล่าวหาได้รับเงินที่ราษฎรส่งใช้คืนเงินยืมตามโครงการ กข.ค. แล้วไม่ส่งบัญชีและไม่นำฝากธนาคารตามระเบียบ พฤติการณ์ส่อไปในทางเอาเงินไปใช้ส่วนตัว เมื่อผู้ถูกกล่าวหาให้ถ้อยคำปฏิเสธว่ามีได้กระทำความผิดตามข้อกล่าวหา และคณะกรรมการสอบสวนได้ทำการรวบรวมพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหาทั้งหมดแล้วปรากฏตามหลักฐานใบเสร็จรับเงินว่า ผู้ถูกกล่าวหาลงลายมือชื่อเป็นผู้รับเงินและได้สอบปากคำราษฎรผู้มียศเป็นข้าราชการเงินเป็นพยานแล้ว ให้ถ้อยคำยืนยันว่าได้ชำระเงินตามจำนวนในใบเสร็จรับเงินให้ผู้ถูกกล่าวหาครบถ้วนจริง เมื่อสอบสวนต่อไปเกี่ยวกับระเบียบและวิธีปฏิบัติได้ความว่ากรณีเช่นนี้เมื่อได้รับชำระเงินแล้วผู้ถูกกล่าวหาจะต้องนำเงินฝากธนาคาร แต่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้ดำเนินการดังกล่าวไม่มีหลักฐานการนำส่งเงิน และเจ้าหน้าที่ธนาคารก็ยืนยันว่าไม่เคยได้รับเงิน ผู้ถูกกล่าวหาอ้างว่าเก็บเงินไว้ในตู้เก็บเอกสาร จึงได้ไปเปิดตู้เก็บเอกสารเพื่อตรวจนับดูเงินพร้อมกับผู้ถูกกล่าวหาในที่นี้ แต่ปรากฏว่าไม่มีเงินอยู่ในตู้เลย เมื่อสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหาดังกล่าวนี้แล้ว คณะกรรมการสอบสวนต้องสรุปพยานหลักฐานทั้งหมดนั้นแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบตามเนื้อหาใจความดังกล่าวข้างต้นตามแบบ สว. 3

เมื่อได้สรุปพยานหลักฐานแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบดังกล่าวแล้ว คณะกรรมการสอบสวนจะต้องถามผู้ถูกกล่าวหาว่าจะยื่นคำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาเป็นหนังสือหรือไม่ ถ้าผู้ถูกกล่าวหาประสงค์จะยื่นคำชี้แจงเป็นหนังสือ ให้คณะกรรมการให้โอกาสผู้ถูกกล่าวหายื่นคำชี้แจงภายในเวลาอันสมควร ถ้าผู้ถูกกล่าวหาไม่ประสงค์จะยื่นคำชี้แจงเป็นหนังสือให้คณะกรรมการสอบสวนดำเนินการให้ผู้ถูกกล่าวหาให้ถ้อยคำและนำสืบแก้ข้อกล่าวหาโดยเร็ว ในทางปฏิบัติถ้าผู้ถูกกล่าวหาให้ถ้อยคำหรือชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาโดยมิได้กล่าวถึงเรื่องพยานหลักฐานประกอบคำแก้ข้อกล่าวหา คณะกรรมการสอบสวนก็ควรสอบถามผู้ถูกกล่าวหาเสียให้ชัดเจนด้วยว่าผู้ถูกกล่าวหามีความประสงค์ที่จะนำพยานหลักฐานใดมาให้คณะกรรมการสอบสวนทำการสอบสวนหรือจะอ้างพยานหลักฐานใดเพื่อให้คณะกรรมการสอบสวนเรียกมาทำการสอบสวนประกอบคำแก้ข้อกล่าวหาบ้างหรือไม่ อย่างไร

ถ้าผู้ถูกกล่าวหาอ้างพยานบุคคลหรือพยานเอกสารใด เพื่อให้คณะกรรมการสอบสวนเรียกมาทำการสอบสวนประกอบคำแก้ข้อกล่าวหา คณะกรรมการสอบสวนต้องเรียกพยานบุคคลนั้นมาสอบสวนหรือเรียกพยานเอกสารนั้นมาประกอบการพิจารณาเท่าที่จะทำได้อีกชั้นหนึ่ง

การนำสืบแก้ข้อกล่าวหา ผู้ถูกกล่าวหาจะนำพยานหลักฐานมาเอง หรือจะอ้างพยานหลักฐานและขอให้คณะกรรมการสอบสวนเรียกพยานหลักฐานนั้นมาสืบก็ได้

เมื่อคณะกรรมการสอบสวนได้รวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ เสร็จแล้วให้ดำเนินการประชุมปรึกษาเพื่อพิจารณามีมติว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรงตามข้อกล่าวหาหรือไม่ และทำรายงานการสอบสวน (สว.6) เสนอความเห็นต่อผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน ตามข้อ 30, 31 ของกฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2540) ต่อไป

หลักปฏิบัติในการสอบสวนผู้ถูกกล่าวหา นั้น ผู้เป็นกรรมการสอบสวนพึงศึกษาให้ถ่องแท้ และปฏิบัติให้ถูกต้องครบถ้วน เพื่อให้ส่วนงานการสอบสวนต้องเสียไป ไขลงโทษผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้ และเพื่อให้ได้ความจริงและให้ความยุติธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหามากที่สุด เพราะจุดมุ่งหมายของการสอบสวนนั้น อยู่ที่ความจริงและความยุติธรรมเป็นสำคัญ คณะกรรมการสอบสวนไม่ควรที่จะสันนิษฐานข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งอย่างใดเอาเอง พึงใช้การสอบสวนเป็นเครื่องมือในการค้นคว้าหาความจริงจากฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้เพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาจะได้รู้สึกว่าได้รับการปฏิบัติอย่างถูกต้องและเป็นธรรมในการสอบสวนเรื่องนั้นๆ แล้ว

7. การกำหนดประเด็นสอบสวน

ประเด็น คือ จุดสำคัญในเรื่องที่จะต้องพิสูจน์หรือจะต้องวินิจฉัย เป็นจุดที่ยังได้เถียงกันอยู่ หรือยังไม่ได้ความกระจ่างชัดในส่วนงานการสอบสวน หากเรื่องใด สิ่งใด ข้อใด จุดใด ผู้ถูกกล่าวหาหรืออยู่แล้ว หรือเป็นที่กระจ่างชัด ก็ไม่เป็นประเด็นที่จะต้องพิสูจน์ ถ้ายังเป็นข้อเท็จจริงที่ไม่ได้ความชัดหรือยังเป็นข้อโต้เถียงที่ยังไม่ได้พิสูจน์ จึงเป็น “ประเด็น” ที่ต้องพิสูจน์หรือวินิจฉัย

การกำหนดประเด็นสอบสวน คือ การวางแผนในการสอบสวนไว้ล่วงหน้า เพื่อให้การสอบสวนดำเนินไปสู่จุดหมายที่มุ่งพิสูจน์อย่างมีทิศทาง ถูกต้อง และรวดเร็ว เพื่อให้สามารถชี้ผิดชี้ถูกได้ปรับบทความผิดได้ และกำหนดระดับโทษได้

จุดสำคัญที่เป็นประเด็นต้องพิสูจน์ในการดำเนินการทางวินัยนั้น มีอยู่ 3 ประการคือ

1. ประเด็นเกี่ยวกับการกระทำในเรื่องที่กล่าวหา

จะต้องพิสูจน์ว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำอะไร อย่างไร ที่ไหน เมื่อใด และเพราะเหตุใด ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการวินิจฉัยว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดวินัยหรือไม่ เพราะผู้สั่งลงโทษต้องสั่งลงโทษให้เหมาะสมกับความผิดและมีให้เป็นไปโดยพยานบาท โดยอคติ หรือโดยโทสะจริต หรือลงโทษผู้ที่ไม่มีความผิด ฉะนั้นผู้ใดกระทำความผิดวินัยได้ก็ต่อเมื่อผู้นั้นได้กระทำ หรือละเว้นการกระทำตามที่กฎหมายกำหนดไว้ว่าเป็นความผิด โดยจะเป็นการกระทำ หรือละเว้นการกระทำโดยเจตนา หรือโดยประมาท แล้วแต่กรณี และจะต้องเป็นการกระทำที่เข้าลักษณะตามจุดมุ่งหมายของวินัยด้วย จึงต้องสอบสวนให้สามารถปรับเข้ากับองค์ประกอบทั่วไปของการกระทำความผิดวินัยได้โดยครบถ้วน

2. ประเด็นเกี่ยวกับความร้ายแรงแห่งกรณี

จะต้องพิสูจน์ว่าการกระทำของผู้ถูกกล่าวหาว่ามีความร้ายแรงเพียงใด หรือเสียหายแก่ทางราชการแค่ไหน ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการพิจารณากำหนดระดับโทษที่จะลงแก่ผู้ถูกกล่าวหาเพราะการจะวางโทษหนักเบาอย่างไร หรือจะลดหย่อนแค่ไหน ต้องอยู่ภายในกรอบระดับโทษที่กฎหมายกำหนดไว้ และต้องคำนึงถึงเหตุผลโดยอาศัยความร้ายแรงแห่งกรณี พฤติการณ์ที่กระทำและความเสียหายแก่ราชการด้วย

3. ประเด็นเกี่ยวกับกรณีความผิด

จะต้องพิสูจน์ว่าผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยในกรณีใด ตามมาตราใด ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการปรับบทความผิด และการสั่งลงโทษซึ่งจะต้องแสดงให้เห็นว่าผู้ถูกลงโทษกระทำความผิดวินัยโดยมีข้อเท็จจริงที่ได้จากการสอบสวนพยานหลักฐานและเหตุผลที่สนับสนุนข้อกล่าวหาอย่างไร เป็นการกระทำความผิดวินัยกรณีใด ตามมาตราใด ซึ่งความผิดทางวินัยกำหนดไว้เป็นกรณีความผิดในแต่ละมาตรา มีองค์ประกอบความผิดที่จะต้องปรับข้อเท็จจริงให้เข้ากับข้อกฎหมายนั้นได้ จึงจะถือว่าเป็นการกระทำความผิดตามมาตรานั้นๆ ฉะนั้นจึงต้องตั้งประเด็นสอบสวนให้มีความ เข้าองค์ประกอบความผิดตามมาตราที่จะปรับบทความผิดนั้นโดยครบถ้วน

ประเด็นของการกำหนดประเด็น การกำหนดประเด็นเป็นเรื่องนำทางหรือช่วยให้การสอบสวนเป็นไปโดยรอบคอบ รัดกุม ได้ความจริง (สิ้นกระแสความ) เป็นการให้ความเป็นธรรม (สอบทั้งในทางที่หาว่าผิดและไม่ผิด เพื่อจะต่อสู้ได้ตรงประเด็น ไม่หลงข้อต่อสู้) เกิดความรวดเร็ว (ตัดประเด็นไม่สอบซ้ำในข้อที่รับกันหรือได้ความชัดเจนแล้ว) วินิจฉัยฐานความผิดได้ถูกต้อง (ปรับข้อเท็จจริงเข้ากับข้อกฎหมายได้ถูกต้อง)

สรุป

หลักในการกำหนดประเด็นสอบสวน คือ ต้องตั้งประเด็นสอบสวนให้สิ้นกระแสความในทุกจุดสำคัญที่จะต้องพิสูจน์ว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดตามข้อกล่าวหาในกรณีใด ๆ อย่างไร หรือไม่ ถ้าข้อเท็จจริงในเรื่องใดที่ผู้ถูกกล่าวหาได้ให้การรับแล้ว หรือเป็นข้อเท็จจริงที่ประจักษ์ชัดหรือเป็นที่รู้จักกันอยู่โดยทั่วไปแล้ว ก็ย่อมไม่เป็นประเด็นที่จะต้องสอบสวนอีก หลักสำคัญก็คือข้อเท็จจริงในจุดสำคัญอันใดที่จะนำมาพิสูจน์ว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดหรือไม่ได้กระทำความผิด รวมทั้งพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดซึ่งแสดงความร้ายแรงแห่งการกระทำความผิดที่จะนำมาประกอบการพิจารณาว่าระดับโทษได้ อย่างไรไม่กระจ่างชัด ยังเป็นที่สงสัยหรือยังโต้เถียงกันอยู่ ควรจะตั้งประเด็นสอบสวนให้หมดทุกจุด เพื่อค้นคว้าหาความจริงให้ได้ว่าความจริงในกรณีนั้นเป็นอย่างไร ทั้งนี้ คณะกรรมการสอบสวนพึงใช้วิจารณญาณว่าจะต้องสอบสวนในประเด็นใดบ้าง จึงจะได้ความจริงและความยุติธรรม

8. การสอบสวนพยานบุคคล

การสอบสวนพยานบุคคลเป็นการสอบถามบุคคลที่รู้เห็นเหตุการณ์ หรือบุคคลที่ทราบเรื่องหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่กล่าวหาว่า เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงรวมทั้งเพื่อจะได้ทราบรายละเอียดหรือพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับเรื่องที่กล่าวหาในอันที่จะได้ประกอบการพิจารณาว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดตามเรื่องที่กล่าวหาจริงหรือไม่อย่างไร ซึ่งเมื่อได้สอบถามแล้วก็จัดถ้อยคำไว้เป็นพยานหลักฐาน

พยานบุคคลที่จะสอบสวนมีอยู่ 2 ประเภท คือพยานบุคคลที่คณะกรรมการสอบสวนเรียกมาสอบสวนเพื่อสนับสนุนข้อกล่าวหาหรือเพื่อให้ได้ความจริงและความยุติธรรมในเรื่องที่สอบสวนนั้น โดยปกติจะทำการสอบสวนหลังจากผู้ถูกกล่าวหาปฏิเสธว่าได้กระทำความผิดตามข้อกล่าวหา และก่อนที่จะให้ผู้ถูกกล่าวหาชี้แจงแก้ข้อกล่าวหา กับพยานบุคคลที่ผู้ถูกกล่าวหาอ้างเพื่อให้คณะกรรมการสอบสวนเรียกมาสอบสวนประกอบคำแก้ข้อกล่าวหา จะสอบสวนหลังจากให้ผู้ถูกกล่าวหาชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาแล้ว

ถ้าคณะกรรมการสอบสวนจะส่งประเด็นไปให้หัวหน้าส่วนราชการหรือหัวหน้าหน่วยงานในท้องที่สอบสวนพยานในประเด็นใดจะต้องกำหนดให้สอบทุกประเด็นที่ต้องการด้วย เพื่อจะได้ทราบข้อเท็จจริงและรายละเอียดให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เพื่อจะได้ไม่ต้องเสียเวลาสอบสวนเพิ่มเติมในภายหลัง

วิธีปฏิบัติในการสอบสวนพยานบุคคล ต้องมีกรรมการสอบสวนนั่งสอบสวนไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการสอบสวนทั้งหมดจึงจะเป็นองค์คณะทำการสอบสวนพยานบุคคลได้ แต่ในกรณีที่ส่งประเด็นไปสอบ หัวหน้าส่วนราชการหรือหัวหน้าหน่วยงานในท้องที่นั้นต้องเลือกข้าราชการประจำที่เห็นสมควรอย่างน้อยสองคนมาร่วมเป็นคณะทำการสอบสวนด้วย

ข้อห้ามในการสอบสวน

1. ห้ามมิให้กรรมการสอบสวนผู้ใดกระทำการล่อลวง ชูเชิญ ให้อภัยโทษหรือกระทำการใดเพื่อจูงใจผู้ถูกกล่าวหาและพยานให้ถ้อยคำอย่างใด ๆ

2. ห้ามมิให้บุคคลอื่นอยู่ในที่สอบสวน เว้นแต่ทนายความหรือที่ปรึกษาของผู้ถูกกล่าวหาหรือบุคคลซึ่งคณะกรรมการสอบสวนอนุญาตให้อยู่เพื่อประโยชน์แห่งการสอบสวน

3. ในการบันทึกถ้อยคำห้ามมิให้ขู่มขู่หรือบันทึกข้อความทับ ถ้าจะต้องแก้ไขข้อความที่ได้บันทึกไว้แล้วให้ใช้วิธีขีดฆ่าหรือตอกเติมและให้กรรมการสอบสวนผู้ร่วมสอบสวนอย่างน้อยหนึ่งคนกับผู้ให้ถ้อยคำลงลายมือชื่อกำกับไว้ทุกแห่งที่ขีดฆ่าหรือตอกเติม

4. ในการสอบสวนของคณะกรรมการสอบสวน ห้ามมิให้บุคคลอื่นร่วมทำการสอบสวน

ข้อห้ามนี้ให้ใช้กับกรณีที่ส่งประเด็นไปสอบสวนโดยขอให้หัวหน้าส่วนราชการ หรือหัวหน้าหน่วยงานในท้องที่อื่นทำการสอบสวนด้วย

ในกรณีที่คณะกรรมการสอบสวนเรียกบุคคลใดมาเป็นพยาน ให้บุคคลนั้นมาชี้แจงหรือให้ถ้อยคำตามวัน เวลา และสถานที่ที่คณะกรรมการสอบสวนกำหนด

สำหรับการติดพยานนั้น ถึงแม้ว่ากฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2540) ว่าด้วยการสอบสวนพิจารณาจะได้กำหนดไว้ในข้อ 23 ให้ตุลพินิจแก่คณะกรรมการสอบสวนที่จะงดการสอบสวนพยานที่เห็นว่าจะทำให้การสอบสวนล่าช้าโดยไม่จำเป็น หรือมิใช่เป็นพยานหลักฐานในประเด็นสำคัญก็ตาม คณะกรรมการสอบสวนก็ต้องใช้ดุลพินิจในการติดพยานที่ไม่จำเป็นจริง ๆ เท่านั้น เช่น เป็นพยานบอกเล่า มิใช่ไปตักประวัติพยานซึ่งทราบเรื่องที่กล่าวหาเท่านั้นเป็นอย่างดีด้วยตนเอง อันจะทำให้ไม่ได้ความจริงและเสียความยุติธรรม

9. การสอบสวนปรากฏกรณีกระทำผิดในเรื่องอื่น

ในกรณีที่คณะกรรมการสอบสวนเห็นว่า กรณีมีมูลว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรงในเรื่องอื่นนอกจากที่ระบุไว้ในคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน ให้ประธานกรรมการสอบสวนรายงานไปยังผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนโดยเร็ว ถ้าผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนเห็นว่ากรณีมีมูลที่ควรกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรง ให้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน โดยจะแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนคณะเดิมเป็นผู้กระทำการสอบสวน หรือจะแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนใหม่ก็ได้

10. การสอบสวนพาดพิงไปถึงผู้อื่น

กรณีที่มีการสอบสวนปรากฏกรณีพาดพิงไปถึงผู้อื่น ให้คณะกรรมการสอบสวนพิจารณาในเบื้องต้นว่าผู้มีส่วนร่วมกระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรงในเรื่องที่สอบสวนด้วยหรือไม่ ถ้าเห็นว่าผู้มีส่วนร่วมกระทำผิดในเรื่องที่สอบสวนนั้นด้วย ให้ประธานกรรมการรับรายงานไปยังผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนเพื่อพิจารณาดำเนินการตามควรแก่กรณี

11. การสอบสวนกรณีมีคำพิพากษาถึงที่สุด

กรณีที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดชี้ชัดว่าผู้ถูกกล่าวหาคนใดกระทำผิดหรือต้องรับผิดชอบในคดีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่กล่าวหา ถ้าคณะกรรมการสอบสวนเห็นว่าข้อเท็จจริงที่ปรากฏตามคำพิพากษาของศาลได้ความประจักษ์ชัดอยู่แล้ว คณะกรรมการสอบสวนจะถือเอาคำพิพากษานั้นเป็นพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหาโดยไม่ต้องแสวงหาพยานหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้องกับข้อกล่าวหาก็ได้ แต่ต้องแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบและแจ้งสรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบด้วย ถ้าผู้ถูกกล่าวหาไม่ตั้งใจที่จะนำสืบหักล้างข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาของศาล คณะกรรมการสอบสวนจะฟังข้อเท็จจริงที่ปรากฏตามคำพิพากษานั้นโดยไม่ทำการสอบสวนพยานหลักฐานอื่นก็ได้

12. การสอบสวนกรณีเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา

ในกรณีที่มีการแต่งตั้งกรรมการสอบสวนในความผิดวินัยอย่างร้ายแรง และปรากฏว่าการกระทำของผู้ถูกกล่าวหาเข้าลักษณะเป็นความผิดทางอาญาที่ไม่ใช่ความผิดอันได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ คณะกรรมการสอบสวนก็จะต้องทำการสอบสวนไปตามปกติ เพราะกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือนได้กำหนดหน้าที่ และวิธีการสอบสวนพิจารณาโทษทางวินัยไว้เป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากการดำเนินคดีอาญา ถ้าผลการสอบสวนพิจารณาทางวินัยพบว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำผิดทางวินัยก็ควรสั่งลงโทษไปโดยไม่ชักช้า แต่ถ้าผลการสอบสวนพิจารณาทางวินัยยังฟังไม่ได้ว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำผิดวินัยก็ควรรอการสั่งเด็ดขาดไว้ก่อนจนกว่าจะทราบผลทางคดีอาญา ทั้งนี้ ตามนัยมติ ก.พ. ตามหนังสือสำนักงาน ก.พ. ที่ สร 0905/ว 4 ลงวันที่ 18 มีนาคม 2509 และที่ สร 0905/ว 9 ลงวันที่ 6 ตุลาคม 2509

13. การรวบรวมพยานหลักฐาน

การรวบรวมพยานหลักฐานเป็นกระบวนการสำคัญของการสอบสวน คณะกรรมการสอบสวนมีหน้าที่ที่จะต้องดำเนินการแสวงหาให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานต่างๆ เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับเรื่องที่กล่าวหา พยานหลักฐานต่างๆ ที่จะรวบรวมนั้น ได้แก่ คำให้การของผู้ถูกกล่าวหา คำให้การของพยานบุคคล พยานเอกสาร รวมทั้งพยานวัตถุ ตลอดจนประวัติและความประพฤติของผู้ถูกกล่าวหาเท่าที่จำเป็นเพื่อประกอบการพิจารณา

การรวบรวมพยานหลักฐานจะต้องกระทำตั้งแต่เริ่มต้นทำการสอบสวนและต้องกระทำต่อไปจนกว่าจะสอบสวนเสร็จสิ้นกระแสนี้ เพื่อให้ได้สรุปข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่างๆ ทำรายงานการสอบสวนพร้อมทั้งความเห็นเสนอผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน ทั้งนี้ จะต้องทำสารบัญไว้ด้วยเพื่อความสะดวกในการตรวจสอบและพิจารณาของผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนหรือผู้มีอำนาจหน้าที่พิจารณาเรื่องนั้นๆ

พยานบุคคลที่จะฟังรวบรวมมาเป็นพยานหลักฐาน ควรเป็นพยานบุคคลที่สามารถเข้าใจและตอบคำถามได้และเป็นผู้ที่ได้เห็น ได้ยิน หรือทราบข้อความเกี่ยวกับเรื่องที่จะให้การเป็นพยานนั้น ถ้าไม่ใช่พยานบุคคลที่เข้าลักษณะดังกล่าวก็ไม่ควรที่จะรับฟังเป็นพยานหลักฐาน

พยานบุคคลผู้มีความเชี่ยวชาญในศิลป วิทยาศาสตร์ การฝีมือ การค้า หรือการงานที่ทำหรือในกฎหมายต่างประเทศ ความเห็นของพยานดังกล่าวอาจเป็นประโยชน์ในการวินิจฉัยชี้ขาด ทั้งนี้ ไม่ว่าพยานจะเป็นผู้มีอาชีพในการนั้นหรือไม่ ก็รับฟังเป็นพยานบุคคลได้

ในส่วนที่เกี่ยวกับพยานเอกสาร คณะกรรมการสอบสวนควรรวบรวมพยานเอกสารที่เป็นต้นฉบับที่แท้จริงให้มากที่สุด แต่ถ้ามีความจำเป็นจริงๆ ที่ไม่อาจหาต้นฉบับที่แท้จริงได้จะเป็นเพราะเกี่ยวกับความลับความปลอดภัยของประเทศชาติ หรือต้นฉบับสูญหายคงเหลือแต่ฉบับสำเนา หรือเป็นเพราะประการอื่นใดก็ตาม หากประธานกรรมการ กรรมการ เลขานุการ ผู้ช่วยเลขานุการ เห็นว่าสำเนาเอกสารนั้นเชื่อถือได้ จะรวบรวมสำเนาเอกสารที่ประธานกรรมการ กรรมการ เลขานุการ ผู้ช่วยเลขานุการ หรือผู้มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับเอกสารนั้นรับรองว่าเป็นสำเนาที่ถูกต้องกับต้นฉบับที่แท้จริงไว้ในส่วนการสอบสวนก็ได้

พยานวัตถุที่ใช้เป็นพยานหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องที่กล่าวหา คณะกรรมการสอบสวนควรรวบรวมเก็บมาใช้เป็นพยานหลักฐานประกอบเรื่องที่สอบสวนด้วย ถ้าไม่สามารถนำพยานวัตถุดังกล่าวมารวบรวมไว้ได้ ควรจะไปตรวจทำบันทึกที่สถานที่พยานวัตถุนั้นอยู่ ตามวิธีการซึ่งคณะกรรมการเห็นสมควรตามลักษณะแห่งพยานวัตถุด้วย

การรวบรวมพยานหลักฐานต้องรวบรวมให้ครบถ้วน พอที่จะพิสูจน์ได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดหรือไม่ และหมดประเด็นหรือสิ้นกระแสความแล้ว เช่น

- ในบันทึกคำให้การจะต้องชัดเจนถึงความต่อเนื่องกันโดยตลอด ไม่ทำให้เข้าใจไปได้หลายทาง และไม่มีข้อสงสัยใด ๆ ในคำให้การนั้นหลงเหลืออยู่

- กรณีที่มีคำให้การของพยานยืนยันกันอยู่ และปรากฏจากคำให้การว่ายังมีผู้ร่วมรู้เห็นในเหตุการณ์นั้นด้วย ก็จะต้องสอบผู้ที่ถูกอ้างว่าเป็นผู้รู้เห็นนั้น ๆ ไว้ด้วย

- กรณีที่มีผู้อ้างถึงพยานเอกสารใด จะต้องนำเอกสารนั้น หรือสำเนา หรือภาพถ่ายเข้าร่วมไว้ในส่วนการสอบสวนด้วย

- กรณีใดเกี่ยวกับเรื่องที่สอบสวนมีระเบียบ กฎ ข้อบังคับ หรือคำสั่งไว้โดยเฉพาะ ก็ต้องนำระเบียบ กฎ ข้อบังคับ หรือคำสั่งนั้น ๆ เข้าส่วนการสอบสวนไว้ด้วย

- กรณีที่เคยมีคำสั่ง ระเบียบ หรือทางปฏิบัติในขณะเกิดเหตุอย่างไร ควรสอบปากคำผู้รู้คำสั่ง ระเบียบ หรือทางปฏิบัตินั้น ๆ ไว้ด้วย

- กรณีที่จะต้องได้รับการพิสูจน์โดยผู้มีความรู้เฉพาะทาง จะต้องส่งหลักฐานนั้น ๆ ให้ผู้มีความรู้ในทางนั้น ๆ พิสูจน์หรือให้ความเห็นหรือสอบปากคำประกอบในส่วนการสอบสวนไว้

- กรณีที่ได้มีการสอบปากคำผู้ถูกกล่าวหา หรือพยานเกี่ยวกับเรื่องที่กำลังสอบสวนอยู่ไว้โดยเจ้าพนักงานหรือคณะกรรมการสืบสวนข้อเท็จจริง จะต้องนำบันทึกคำให้การหรือส่วนการสืบสวนข้อเท็จจริงมาประกอบส่วนการสอบสวนด้วย

- กรณีที่มีการคิดคำนวณใด ๆ จะต้องแสดงวิธีคิดโดยละเอียดไว้ด้วย

- กรณีถูกฟ้องคดีอาญา คดีถึงที่สุดให้ลงโทษ แต่ในทางวินัยผู้ถูกกล่าวหาให้การปฏิเสธ จะต้องคัดสำเนาคำพิพากษาเข้าไว้ในส่วนการสอบสวนด้วย

- กรณีนำเงินของทางราชการไปฝากธนาคารโดยไม่ชอบด้วยระเบียบ จะต้องเรียกสมุดฝากเงินหรือใบแจ้งยอดเงินเข้าไว้ในส่วนการสอบสวน และสอบเจ้าหน้าที่ธนาคารว่าผู้ฝากจะได้รับประโยชน์เป็นเงินเป็นสิ่งของ หรือเป็นเครดิตจากธนาคารนั้นหรือไม่ด้วย

- กรณีเกี่ยวกับการเดินทางจะต้องแสดงให้เห็นปรากฏในส่วนการสอบสวนว่า ระยะทางแต่ละจุดห่างกันประมาณเท่าใด ดังนี้ เป็นต้น

เมื่อคณะกรรมการสอบสวนได้รวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ เสร็จแล้วให้ประชุมปรึกษาเพื่อพิจารณาว่ามีตัว ผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรงตามข้อกล่าวหาหรือไม่ ในการประชุมลงมติดังกล่าว ต้องมีการสอบสวนมาประชุมไม่น้อยกว่าสามคนและไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการสอบสวนทั้งหมด และการลงมติของที่ประชุมให้อื้อเสียงข้างมาก จึงจะถือว่าคณะกรรมการสอบสวนเห็นว่า ผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ถ้าไม่ได้คะแนนเสียงดังกล่าว ให้คณะกรรมการสอบสวนวินิจฉัยโดยลงมติอีกครั้งหนึ่งว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดวินัยที่ยังไม่ถึงขั้นเป็นการกระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรงอย่างไรหรือไม่ ในการลงมติครั้งนี้ให้อื้อเสียงข้างมากเป็นประมาณ แล้วทำรายงานการสอบสวนตามข้อ 31 ของกฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2540)

14. การทำรายงานการสอบสวน

เมื่อคณะกรรมการสอบสวนได้ประชุมลงมติแล้ว ตามข้อ 30 ของกฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2540) ให้คณะกรรมการสอบสวนทำรายงานการสอบสวนเสนอความเห็นต่อผู้แต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน หากประธานกรรมการหรือกรรมการคนใดมีความเห็นแย้งให้ทำความเห็นแย้งแนบไว้ในรายงานการสอบสวนด้วย

บทที่ 4

การสั่งพักหน้าที่

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 มาตรา 61 ทวิ ได้บัญญัติให้นายอำเภอมีอำนาจสั่งพักหน้าที่ทำนั้ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน (มาตรา 61 ตร) ได้ 2 กรณี คือ

1. ถูกฟ้องในคดีอาญา เว้นแต่คดีความผิดในลักษณะฐานลหุโทษ หรือความผิดอันได้กระทำโดยประมาทหรือ

2. มีกรณีที่ต้องหาว่าผิดวินัยอย่างร้ายแรงและถูกสอบสวนเพื่อไล่ออกหรือปลดออก

คำว่า ถูกฟ้อง ในคดีอาญา ตามมาตรา 61 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ไม่ได้บัญญัติรวมถึงกรณีต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาเหมือนอย่างพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 การถูกฟ้องในคดีอาญาหมายถึงศาลได้ประทับฟ้องแล้ว ดังนั้น ในกรณีกันั้น ผู้ใหญ่บ้าน เพียงต้องหาคดีอาญาจึงสั่งพักหน้าที่ไม่ได้

คำว่า ถูกสอบสวน หมายความว่า ถึง ถูกตั้งกรรมการสอบสวนความผิดทางวินัยอย่างร้ายแรงก่อนแล้ว จึงจะสั่งพักหน้าที่ได้

การสั่งพักหน้าที่ทั้งสองกรณี เป็นกรณีที่นายอำเภอเห็นว่าถ้าคงให้อยู่ในตำแหน่งต่อไปจะเป็นการเสียหายแก่ราชการ ซึ่งควรพิจารณาในเรื่องความผิดเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ราชการ ความประพฤติ หรือพฤติกรรมอันไม่น่าไว้วางใจ พฤติการณ์ที่จะเป็นอุปสรรคต่อการสอบสวนหรือพิจารณา หรือจะก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย

อำนาจในการสั่งพักหน้าที่เป็นของนายอำเภอ แล้วรายงานให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทราบ

ในการทำคำสั่งพักหน้าที่โดยหลักทั่วไป ตามกฎ ก.พ. ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2538) ข้อ 6 ห้ามมิให้สั่งพักย้อนหลังไปก่อนวันออกคำสั่ง เว้นแต่

(1) ผู้ถูกสั่งพักอยู่ในระหว่างควบคุมหรือซัง โดยเป็นผู้ถูกจับในคดีอาญาหรือต้องจำคุกโดยคำพิพากษาให้สั่งพักย้อนหลังไปถึงวันที่ถูกควบคุมหรือซัง หรือต้องจำคุก

(2) ได้มีการสั่งพักหน้าที่ไว้แล้ว ถ้าจะต้องสั่งใหม่ เพราะคำสั่งเดิมไม่ชอบหรือไม่ถูกต้องให้สั่งพักตั้งแต่วันที่พักหน้าที่ตามคำสั่งเดิม หรือวันที่ควรต้องพักในขณะที่ออกคำสั่งเดิม

การสั่งให้กลับเข้ารับหน้าที่

เมื่อกันั้น ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ถูกสั่งพักหน้าที่แล้ว หากการสอบสวนปรากฏว่าไม่ได้กระทำความผิดหรือกระทำความผิดแต่ไม่ถึงกับจะต้องถูกลงโทษไล่ออก ปลดออก การสั่งให้กลับเข้ารับหน้าที่เป็นอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัด พร้อมทั้งการวินิจฉัยว่าจะควรจ่ายเงินเดือนระหว่างพักให้เพียงใดหรือไม่ด้วย โดยอนุโลมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน

บทที่ 5

การพิจารณาความผิดและกำหนดโทษ

ความหมาย

การพิจารณาความผิดและกำหนดโทษ คือ การพิจารณาวินิจฉัยว่า ผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดวินัยในกรณีใด ตามมาตราใด และควรลงโทษในสถานใดหรือไม่ ทั้งนี้ เป็นกระบวนการที่จะต้องกระทำโดยมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณา การพิจารณาความผิดและกำหนดโทษพึงกระทำเมื่อได้ทราบข้อเท็จจริงของเรื่องที่กล่าวหาโดยกระจำชัดพอที่จะพิจารณาความผิดและกำหนดโทษได้แล้ว ทั้งนี้ หากเป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ซึ่งมีใช้กรณีความผิดที่ปรากฏชัดแจ้ง จะต้องได้ข้อเท็จจริงจากการสอบสวนของคณะกรรมการสอบสวน หากเป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรงในกรณีความผิดที่ปรากฏชัดแจ้ง อาจได้ข้อเท็จจริงจากการสืบสวนหรือการรวบรวมข้อมูล แล้วแต่กรณี แต่ถ้าเป็นความผิดที่ไม่ร้ายแรงจะได้ข้อเท็จจริงจากการสอบสวนหรือจากทางใด ๆ ที่พอเชื่อถือได้ก็ได้ ซึ่งกระทำโดยผู้มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณา

หลักการพิจารณาความผิด

ในการพิจารณาความผิด มีหลักที่ควรคำนึงอยู่ 2 หลักคือ

1. หลักนิติธรรม ได้แก่ การพิจารณาตามตัวบทกฎหมาย กล่าวคือ การที่จะถือว่าการกระทำอย่างใดเป็นความผิดทางวินัยฐานใดนั้น ต้องมีบทกฎหมายบัญญัติว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นความผิดทางวินัย ถ้าไม่มีบทกฎหมายว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นความผิดทางวินัยก็ไม่ถือเป็นกระทำความผิด ทั้งนี้ การที่จะถือว่าการกระทำอย่างไรเป็นความผิดทางวินัยฐานใดนั้น ต้องพิจารณาให้เข้าองค์ประกอบของความผิดนั้นทุกประการ ถ้ากรณีใดไม่ครบองค์ประกอบความผิดฐานใดก็ไม่เป็นความผิดฐานนั้น ถ้าข้อเท็จจริงบ่งชี้เข้าองค์ประกอบความผิดตามมาตราใด ก็ปรับบทเป็นความผิดตามความผิดไปตามมาตราอื่นและลงโทษไปตามความผิดนั้น

อย่างไรก็ดี การพิจารณาโดยคำนึงถึงหลักนิติธรรมแต่อย่างเดียว บางกรณีอาจไม่ถูกต้องเหมาะสมตามเหตุผลที่ควรจะเป็นก็ได้ ตัวอย่างเช่น ข้อเท็จจริงบ่งชี้ว่าท่าน ผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่รับเงินได้รับเงินไว้แล้วไม่นำส่งอ้างว่าหลงลืม ข้อเท็จจริงฟังได้ว่ามิได้เก็บเงินนั้นไว้ในที่ทำการ แสดงว่าเอาเงินนั้นไปใช้ปนกับเงินส่วนตัวบ้าง เช่นนี้ ถ้าพิจารณาตามหลักนิติธรรมโดยเคร่งครัด กรณีเช่นนี้ปรับบทความผิดเป็นการทุจริตต่อหน้าที่ราชการ เพราะเป็นการปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยมิชอบและได้ประโยชน์ส่วนตัวจากการที่เอาเงินนั้นไปใช้เข้าองค์ประกอบความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ราชการแล้ว ความผิดฐานนี้เข้ากรณีเป็นความผิดวินัยอย่างร้ายแรงตามมาตรา 82 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 ซึ่งมาตรา 104 บัญญัติว่า ผู้ใดกระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรง จะต้องได้รับโทษปลดออก หรือไล่ออก ห้ามมิให้ลดโทษต่ำกว่าปลดออก ฉะนั้น กรณีนี้ถ้าพิจารณาตามหลักนิติธรรมโดยเคร่งครัดแล้ว จะต้องลงโทษสถานหนัก แม้ว่าเงินนั้นจะมีจำนวนเพียง 10 บาท 20 บาท และอยู่กับตัวผู้รับแต่เพียง 2-3 วัน ก็ตาม การพิจารณาโดยยึดหลักนิติธรรมอย่างเดียว เช่นนี้อาจไม่ถูกต้องเหมาะสมตามเหตุผลที่ควรจะเป็นก็ได้ จึงต้องนำหลักโมฆธรรมตามที่ได้กล่าวถึงต่อไปมาประกอบในการพิจารณาด้วย

2. **หลักมโนธรรม** ได้แก่ การพิจารณาโดยคำนึงถึงความเป็นจริงและความถูกต้องเหมาะสมตามเหตุผลที่ควรจะเป็น เช่น ตามตัวอย่างดังกล่าวใน ข้อ 1. ถ้าพิจารณาโดยใช้หลักมโนธรรมก่อนที่จะปรับบทความผิดและกำหนดโทษ จะต้องคำนึงถึงความเป็นจริงตามเหตุผลที่ควรจะเป็นในสภาพการณ์เช่นนั้นว่า เป็นการทุจริตต่อหน้าที่ราชการหรือไม่ด้วย ซึ่งการพิจารณาโดยคำนึงถึงความเป็นจริงตามเหตุผลที่ควรจะเป็นนั้น ต้องอาศัยข้อเท็จจริงและพฤติการณ์แวดล้อมประกอบดูว่าฐานะของผู้เป็นอย่างไร ถ้าฐานะยากจนมาก เงินขาดมือเสมอชักหน้าไม่ถึงหลังเป็นประจำ อย่างนี้แม้เงิน 10 บาท 20 บาท ก็อาจฟังว่าเอาไปหมุนใช้ส่วนตัวก่อนได้ แต่ถ้าเป็นคนร่ำรวยมีเงินติดตัวอยู่เป็นจำนวนมากเสมออย่างนี้ การที่เงินของทางราชการ 20-30 บาท หรือ 100-200 บาท เข้าไปปนอยู่ในกระเป๋ายังแม้จะใช้ปนกันไปกับเงินส่วนตัวก็คงจะไม่ได้ประโยชน์แก่ตนเองแต่อย่างใดก็ไม่ควรจะปรับบทเป็นการทุจริตต่อหน้าที่ราชการเพราะขาดองค์ประกอบในข้อที่ว่า “เพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นได้ประโยชน์ที่มีควรได้” และอาจจะต้องดูระยะเวลาที่เงินอยู่กับตัวด้วยว่านานเพียงใด ถ้าระยะเวลาเป็นเดือนๆ ก็อาจจะได้ประโยชน์ส่วนตัวในการที่มีเงินนั้นอยู่ในมือพอที่จะฟังว่าเป็นการทุจริตต่อหน้าที่ราชการได้ แต่ถ้าเงินอยู่ในมือเพียง 2-3 วัน แล้วนำส่งเองโดยไม่มีเหตุบังคับให้ต้องส่ง แม้เงินจะมากก็น่าจะไม่ได้ประโยชน์อะไรในการที่เงินนั้นอยู่ในมือ จึงขาดองค์ประกอบที่จะฟังว่าเป็นการทุจริตต่อหน้าที่ราชการ ความผิดที่จะปรับบทคงจะเข้ากรณีเพียงไม่ปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการ ดังนี้ เป็นการพิจารณาโดยอาศัยหลักนิติธรรมและหลักมโนธรรมประกอบกัน ซึ่งจะถูกต้องตามความเป็นจริงและเหมาะสมกว่าการพิจารณาโดยอาศัยหลักนิติธรรมแต่เพียงอย่างเดียว

ในการพิจารณาปรับบทความผิดจึงจะคำนึงถึงหลักทั้ง 2 ดังกล่าว ควบคู่กันไป ทั้งนี้เพื่อความถูกต้องและเป็นธรรมทั้งในทางนิติบัญญัติและในทางพฤตินัย

หลักการพิจารณากำหนดโทษ

ในการพิจารณากำหนดโทษ มีหลักที่ควรคำนึงถึงอยู่ประการ คือ

1. **หลักนิติธรรม** คือ คำนึงถึงระดับโทษตามกฎหมายที่กำหนด ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ

1) ความผิดวินัยอย่างร้ายแรง จะต้องลงโทษสถานไล่ออก หรือปลดออก ตามความร้ายแรงแห่งกรณีจะลดหย่อนก็ได้ แต่จะลดลงต่ำกว่าปลดออกไม่ได้ (มาตรา 104 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535)

2) ความผิดวินัยอย่างไม่ร้ายแรง จะต้องลงโทษสถานตัดเงินเดือนแทน หรือภาคทัณฑ์ (มาตรา 103 วรรคแรก แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535)

3) ความผิดวินัยเล็กน้อย ต้องลงโทษสถานภาคทัณฑ์ และถ้าผู้บังคับบัญชาเห็นว่ามิเหตุอันควรลดโทษ จะลดโทษให้โดยทำเป็นหนังสือว่ากล่าวตักเตือนก็ได้ (มาตรา 103 วรรคแรก และวรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535)

2. **หลักมโนธรรม** คือ คำนึงถึงความถูกต้องเหมาะสมตามเหตุผลที่ควรจะเป็นภายในขอบเขตระดับโทษตามที่กฎหมายกำหนด เช่น ในกรณีที่กฎหมายกำหนดว่าความผิดวินัยอย่างร้ายแรงจะต้องลงโทษไล่ออกหรือปลดออก ดังนี้ กรณีใดควรกำหนดโทษเป็นไล่ออก และกรณีใดควรจะกำหนดโทษเป็นปลดออก ควรใช้หลักมโนธรรมประกอบการพิจารณาด้วย และในทำนองเดียวกันในกรณีความผิดไม่ถึงขั้นร้ายแรงกรณีไหนควรลงโทษ หรือตัดเงินเดือนแทน หรือภาคทัณฑ์ ก็ควรใช้หลักมโนธรรมเข้าประกอบการพิจารณา และกรณีใดควรลดโทษ งดโทษ ก็ควรใช้หลักมโนธรรมเข้าประกอบการพิจารณาด้วย

3. **หลักความเป็นธรรมหรือหลักความเสมอภาค** คือ การลงโทษจะต้องให้ได้รับระดับเสมอหน้ากัน ใครทำผิดก็จะต้องถูกลงโทษ ไม่มียกเว้น ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง การกระทำผิดอย่างเดียวกันในลักษณะ และพฤติการณ์คล้ายคลึงกัน ควรจะลงโทษเท่ากัน

อย่างไรก็ดี แม้จะเป็นความผิดอย่างเดียวกันก็อาจแตกต่างกันในลักษณะพฤติการณ์หรือเหตุผล ซึ่งอาจใช้ดุลพินิจลงโทษหนักเบาแตกต่างกันตามควรแก่กรณีก็ได้โดยนำเหตุผลบางประการมาประกอบการ พิจารณา เช่น

1) **ลักษณะของการกระทำผิด** ความผิดอย่างเดียวกัน บางกรณีพฤติการณ์หรือลักษณะ แห่งการกระทำผิดเป็นการทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรง จะต้องลงโทษหนักอาจจะถึงไล่ออกจากราชการ แต่บางกรณีพฤติการณ์หรือลักษณะแห่งการกระทำผิดไม่ถึงขั้นเป็นความผิดร้ายแรง ซึ่งอาจพิจารณาลงโทษ สถานเบาลดหลั่นกันตามควรแก่กรณี

2) **ผลแห่งการกระทำผิด** ความผิดอย่างเดียวกันอาจต้องโทษต่างกัน เพราะเหตุผลแห่ง การกระทำผิดทำให้เกิดความเสียหายแก่ทางราชการหรือแก่ชื่อเสียงของตำแหน่งหน้าที่มากน้อยต่างกัน

3) **คุณความดี** ในความผิดอย่างเดียวกัน ผู้มีประวัติการทำงานดี ไม่เคยกระทำผิดมาก่อน อาจจะได้รับโทษน้อยกว่าผู้ที่เคยทำผิดมาก่อนแล้ว ผู้กระทำผิดในเรื่องเดียวกัน คนที่พยายามแก้ไขบรรเทา ผลร้ายอาจได้รับโทษน้อยกว่าผู้ไม่ได้พยายามทำเช่นนั้น เช่น เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่คุมขังโทษไม่ได้ เป็นเหตุให้นักโทษหลบหนีคนที่พยายามติดตามจับกุมนักโทษที่หลบหนีคืนมาได้ควรจะได้รับโทษน้อยกว่า คนที่ไม่พยายามทำเช่นนั้น

4) **การรู้หรือไม่รู้ถึงว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นความผิด** ถ้าทำไปทั้งๆ ที่รู้ว่าผิด ย่อมมีโทษ หนักกว่าทำไปโดยไม่รู้ว่าผิด

5) **ให้การให้ออกาสแก้ไขความประพฤติ** ถ้าเป็นความผิดเล็กน้อยไม่ร้ายแรง อาจให้ออกาส แก่ผู้กระทำผิดที่จะแก้ไขความประพฤติอีกครั้ง โดยลงโทษสถานเบา หรือถ้าเป็นความผิดเล็กน้อยและทำผิด ครั้งแรกอาจยกโทษให้ก็ได้

6) **เหตุเบื้องหลังการกระทำผิด** การทำความผิดเพราะความจำเป็นบังคับ หรือถูกยั่วโทะส อาจได้รับโทษเล็กน้อยกว่าทำผิดโดยสันดานชั่วร้าย บางทีการกระทำผิดอาจเกิดขึ้นเพราะโรคจิตซึ่งต้องการใช้ การรักษามากกว่าการลงโทษ

7) **สภาพของผู้กระทำผิด** ในความผิดอย่างเดียวกันอาจกำหนดโทษต่างกันตามสภาพของ ผู้กระทำผิด ซึ่งอาจต้องพิจารณาโดยคำนึงถึงเพศ อายุตัว อายุราชการ การศึกษา ตำแหน่งหน้าที่และสภาพ ทางด้านส่วนตัวด้านอื่น ๆ ของผู้กระทำผิด

จุดมุ่งหมายในการให้น้ำหนักเหตุดังกล่าวข้างต้นมาประกอบดุลพินิจในการลงโทษหนักเบา นั้น ไม่ได้มาจากนโยบายผ่อนปรนหรือนโยบายกวดขัน แต่มาจากแนวความคิดที่เห็นว่า การพิจารณาโทษไม่ควร จะเป็นไปตามกลไกตายตัวเสียทีเดียว ควรจะให้ผู้บังคับบัญชาและผู้พิจารณาได้ใช้ดุลพินิจได้บ้างบนพื้นฐาน ของการชั่งน้ำหนักเหตุต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น

4. **นโยบายของทางราชการ** ผู้บังคับบัญชาควรจะได้ทราบนโยบายของทางราชการในการลงโทษ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ที่กระทำผิดวินัยในกรณีต่างๆ เพื่อนำมาเป็นหลักในการใช้ดุลพินิจกำหนดระดับโทษ ให้ได้มาตรฐานตามที่ทางราชการกำหนดไว้ นโยบายของทางราชการนั้นอาจมีปรากฏอยู่ในคำแถลงนโยบาย ของรัฐบาล มติคณะรัฐมนตรี หรือ มติ ก.พ. เป็นต้น

บทที่ 6

การลงโทษ

ความหมาย

พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 มาตรา 100 ได้บัญญัติไว้ว่าข้าราชการพลเรือนสามัญผู้ใดฝ่าฝืนข้อห้ามหรือปฏิบัติตามข้อปฏิบัติทางวินัยตามที่บทบัญญัติไว้ในหมวดนี้ ผู้นั้นเป็น ผู้กระทำผิดวินัย จะต้องได้รับโทษทางวินัย เว้นแต่มีเหตุอันควรงดโทษ ดังนั้น การลงโทษทางวินัยจึงหมายถึง มาตรการอย่างหนึ่งที่ใช้ในการรักษาวินัย นอกเหนือไปจากการส่งเสริมให้มีวินัยหรือการป้องกันมิให้กระทำผิดวินัย การลงโทษทางวินัยจึงเป็นมาตรการสุดท้ายที่พึงใช้ในการรักษาวินัย แต่ก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องมีอยู่ ตราบเท่าที่ยังมีการกระทำผิดวินัย

จุดมุ่งหมาย

การลงโทษทางวินัยมิได้มีจุดมุ่งหมายที่จะให้เป็นการตอบโต้หรือแก้แค้นต่อผู้กระทำผิดวินัย ทั้งนี้ ตามมาตรา 101 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 ได้กำหนดว่า “ผู้สั่งลงโทษต้องสั่งลงโทษให้เหมาะสมกับความผิดและมิให้เป็นไปโดยพยาบาท โดยอคติ หรือโดยโทสะจริต หรือลงโทษผู้ที่ไม่มี ความผิด” ซึ่งพอจะกล่าวได้ว่าจุดมุ่งหมายในการลงโทษทางวินัย มีดังต่อไปนี้

1. เพื่อรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายหรือระเบียบแบบแผน

เพื่อที่จะให้ผู้บังคับบัญชาดำเนินการลงโทษผู้กระทำผิดวินัยโดยเคร่งครัด เพื่อรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายหรือเพื่อเป็นการ “ปราบ” ผู้กระทำผิด และ “ปราม” ไว้มิให้ผู้อื่นเอาเยี่ยงอย่าง ให้สังวรไว้ว่า ถ้ากระทำผิดวินัยจะต้องถูกลงโทษ

2. เพื่อรักษามาตรฐานความประพฤติ ขวัญ และสมรรถภาพ

เพื่อให้ผู้สั่งลงโทษต้องสั่งลงโทษให้เหมาะสมกับความผิด และมิให้เป็นไปโดยพยาบาท โดยอคติ หรือโดยโทสะจริต หรือลงโทษผู้ที่ไม่มี ความผิด ในคำสั่งลงโทษให้แสดงให้เห็นว่าผู้ถูกลงโทษผู้กระทำผิดวินัย โดยมีข้อเท็จจริงที่ได้จากการสอบสวน พยานหลักฐาน และเหตุผลที่สนับสนุนข้อกล่าวหาอย่างไร เป็นการกระทำผิดวินัยกรณีใด ตามมาตราใด

การลงโทษทางวินัยแก่ผู้กระทำผิดต้องกระทำโดยฉับพลัน คือลงโทษในเวลาใกล้เคียงกับที่พบ การกระทำผิด ลงโทษโดยเป็นธรรม คือ ได้พิจารณาโดยต้องแก่แล้วว่าการกระทำผิดจริง ลงโทษโดยเสมอหน้า ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง และลงโทษในระดับที่เหมาะสมแก่ความผิด อันจะทำให้ส่วนรวมมีความระมัดระวังในการรักษามาตรฐานความประพฤติและรู้สึกว่ามีความเป็นธรรม ทำให้มีขวัญและกำลังใจในการที่จะประพฤติ และปฏิบัติตามที่อยู่ในมาตรฐานที่ดีและทำงานได้ดี ในทางตรงกันข้ามถ้าในหน่วยงานใดผู้บังคับบัญชาไม่ลงโทษผู้กระทำผิด หรือลงโทษไม่ยุติธรรมหรือไม่เหมาะสม ก็จะทำให้ขวัญกำลังใจของส่วนรวมเสียไปและไม่มีกำลังใจในการทำงานหรือไม่สนใจที่จะรักษามาตรฐานความประพฤติ

3. เพื่อจูงใจให้ปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น

การลงโทษทางวินัยแก่ผู้กระทำผิดวินัยผู้ใด ควรที่จะได้ทำให้ผู้นั้นรู้ เข้าใจ และยอมรับในความผิดที่ตนได้กระทำนั้น ทำให้เกิดความสำนึกในสิ่งที่ได้กระทำลงไปว่าเป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ของส่วนรวม และของทางราชการ และผู้ที่กระทำผิดจะได้รับผลตอบสนองของการกระทำความผิดโดยอาจต้องถูกลงโทษ จะเป็นการจูงใจให้ผู้กระทำผิดปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น ทั้งนี้ นอกจากจะแสดงความผิดให้ปรากฏชัดในคำสั่งลงโทษแล้ว ผู้บังคับบัญชาก็ควรจะได้เรียกผู้ถูกลงโทษมาชี้แจงให้รู้สำนึกในความผิด เข้าใจว่าตนกระทำความผิด ยอมรับในความผิดนั้นและหาทางจงใจปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้นต่อไปด้วย

4. เพื่อรักษาชื่อเสียงของทางราชการและความเชื่อมั่นของประชาชนต่อทางราชการ

ทางหนึ่งที่จะรักษาชื่อเสียงและความเชื่อมั่นของประชาชนต่อทางราชการ ก็คือ ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานมีระเบียบวินัย มีสมรรถภาพในการทำงานโดยสม่ำเสมอ หากในหน่วยงานใดมีเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานบกพร่องในเรื่องระเบียบวินัย หรือบกพร่องในการปฏิบัติราชการ ก็มีความจำเป็นที่จะต้องลงโทษเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่บกพร่องนั้น ๆ

ระดับโทษ

พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 มาตรา 100 ได้กำหนดโทษผิดวินัยไว้ 5 สถาน คือ

1. ภาคทัณฑ์
2. ตัดเงินเดือน
3. ลดขั้นเงินเดือน
4. ปลดออก
5. ไล่ออก

โทษ 5 สถานดังกล่าวข้างต้น แบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ ดังนี้

ก. โทษสำหรับการกระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรง ได้แก่ ไล่ออก ปลดออก ถ้ามีเหตุอันควรลดหย่อนจะนำมาประกอบการพิจารณาลดโทษก็ได้ แต่ห้ามมิให้ลดโทษลงต่ำกว่าปลดออก

ข. โทษสำหรับความผิดวินัยไม่ร้ายแรง ได้แก่ ลดขั้นเงินเดือน ตัดเงินเดือน หรือภาคทัณฑ์ ถ้ามีเหตุอันควรลดหย่อนจะนำมาประกอบการพิจารณาลดโทษก็ได้ เช่น จากโทษลดขั้นเงินเดือนเป็นตัดเงินเดือนหรือจากโทษตัดเงินเดือน เป็นภาคทัณฑ์

สำหรับความผิดวินัยอย่างไม่ร้ายแรง ที่เป็นกรณีกระทำผิดเล็กน้อย หรือมีเหตุอันควรลดหย่อนซึ่งยังไม่ถึงกับจะต้องถูกลงโทษตัดเงินเดือน ได้แก่ ภาคทัณฑ์ และหากมีเหตุอันควรลดหย่อนในระดับโทษภาคทัณฑ์ จะลดโทษให้โดยให้ทำทัณฑ์บนเป็นหนังสือ หรือว่ากล่าวตักเตือนก็ได้

การลงโทษแก่ผู้กระทำผิดวินัยในแต่ละระดับนั้น ผู้มีอำนาจในการสั่งลงโทษจะต้องใช้ดุลพินิจในการพิจารณาหรือสั่งลงโทษให้เหมาะสมกับกรณีความผิด และนอกจากนี้จะต้องนำหลักนิติธรรม หลักโมฆธรรม หลักความเป็นธรรม และนโยบายของทางราชการมาประกอบการพิจารณาด้วย

อำนาจในการลงโทษกักกัน ผู้ใหญ่บ้าน

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 มาตรา 61 ทวิ และมาตรา 61 ตรี ได้กำหนดให้ผู้มีอำนาจลงโทษกักกัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ดังนี้

1. กำนัน มีอำนาจลงโทษภาคทัณฑ์ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
2. นายอำเภอ มีอำนาจลงโทษกักกัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ดังนี้
  - 2.1 ลดอันดับเงินเดือนไม่เกิน 1 อันดับ (ปัจจุบันไม่มีการลงโทษกรณีนี้แล้ว)
  - 2.2 ตัดเงินเดือนโดยเปรียบเทียบกับฐานะเป็นผู้บังคับบัญชาชั้นหัวหน้าแผนก กับผู้กระทำผิด

ชั้นเสมียนพนักงานตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน

2.3 ลงโทษภาคทัณฑ์

3. ผู้ว่าราชการจังหวัด มีอำนาจลงโทษกักกัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ได้ในทุกสถาน ในกรณีการลดอันดับและตัดเงินเดือน ให้เทียบผู้ว่าราชการจังหวัดในฐานะผู้บังคับบัญชาชั้นหัวหน้ากอง และกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเป็นชั้นเสมียนพนักงาน

ตามกฎหมาย ก.พ. ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2536) ออกตามความในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 ว่าด้วยอำนาจการลงโทษภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือน หรือลดขั้นเงินเดือน ข้อ 3 กำหนดไว้ว่า เลขาธิการ ผู้อำนวยการกอง หรือหัวหน้ากอง และหัวหน้าส่วนราชการที่ต่ำกว่ากอง ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชา ของข้าราชการพลเรือนสามัญผู้กระทำความผิดวินัยอย่างไม่ร้ายแรง มีอำนาจสั่งลงโทษภาคทัณฑ์ หรือตัดเงินเดือน ครั้งละไม่เกิน 5% และเป็นเวลาไม่เกิน 1 เดือน ดังนั้น เมื่อนายอำเภอสอบสวนและพิจารณาความผิดแล้ว จะลงโทษผู้กระทำความผิดโดยตัดเงินเดือน จึงสามารถตัดเงินเดือนได้ 5% เป็นเวลาไม่เกิน 1 เดือน และสำหรับ กรณีผู้ว่าราชการจังหวัดสอบสวนพิจารณาความผิดแล้วจะสั่งลงโทษตัดเงินเดือน ก็สามารถลงโทษตัดเงินเดือน ได้ 5% เป็นเวลาไม่เกิน 1 เดือน เช่นกัน

คำสั่งลงโทษ

คำสั่งลงโทษต้องทำเป็นหนังสือแสดงให้เห็นว่า ผู้ถูกลงโทษกระทำความผิดวินัยโดยมีข้อเท็จจริงที่ได้ จากการสอบสวนพยานหลักฐาน และเหตุผลที่สนับสนุนข้อกล่าวหาอย่างไร เป็นการกระทำความผิดวินัยกรณีใด ตามมาตราใด การลงโทษต้องทำเป็นรูปคำสั่งตามแบบให้ระบุสิทธิในการอุทธรณ์ ระยะเวลาสำหรับการอุทธรณ์ ไว้ในคำสั่งด้วย และถ้าผู้มีอำนาจสั่งลงโทษได้ใช้ดุลพินิจลดหย่อนให้ระบุไว้ในคำสั่งลงโทษด้วยว่ากรณีความผิดนั้น ผู้ถูกลงโทษควรได้รับโทษระดับใด มีเหตุอันควรลดหย่อนอย่างไร และเมื่อลดหย่อนแล้วให้รับโทษสถานใด

ในกรณีกระทำความผิดวินัยเล็กน้อยและเป็นความผิดครั้งแรก ถ้าผู้บังคับบัญชาเห็นว่าควรลดโทษ จะลดโทษให้โดยกล่าวลดเงินเดือนหรือให้ทำทัณฑ์บนไว้ก็ได้

การออกคำสั่งลงโทษ

พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 มาตรา 101 ได้กำหนดให้การลงโทษ ข้าราชการพลเรือนสามัญให้ทำเป็นคำสั่ง วิธีการออกคำสั่งเกี่ยวกับการลงโทษให้เป็นไปตามระเบียบที่ ก.พ. วางไว้ ผู้สั่งลงโทษต้องลงโทษให้เหมาะสมกับความผิด และมีให้เป็นไปโดยพยานาบท โดยอคติ หรือโดยโทสะจริต หรือลงโทษผู้ที่ไม่มีความผิดในคำสั่งลงโทษ ให้แสดงว่าผู้ถูกลงโทษกระทำความผิดวินัยในกรณีใด ตามมาตราใด ซึ่งสำนักงาน ก.พ. ได้วางแนวทางและวิธีการออกคำสั่งไว้ในระเบียบ ก.พ. ว่าด้วยวันออกจากราชการ ของข้าราชการพลเรือนสามัญ พ.ศ. 2535 และระเบียบ ก.พ. ว่าด้วยวิธีการออกคำสั่งเกี่ยวกับการลงโทษ ข้าราชการพลเรือนสามัญ พ.ศ. 2539 ไว้ถือปฏิบัติ

บทที่ 7

การร้องทุกข์

ความหมาย

การร้องทุกข์ หมายถึง การที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ถูกลงโทษทางวินัย ร้องขอให้ผู้มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายกำหนดไว้ โดยเครื่องขึ้นให้พิจารณาใหม่ให้เป็นไปในทางที่เป็นคุณแก่ผู้ร้อง

การร้องทุกข์ดังกล่าวนี้ มิได้มีความหมายเช่นเดียวกันกับ “การร้องทุกข์” ของข้าราชการพลเรือน ที่ร้องขอให้พิจารณาใหม่ในกรณีถูกสั่งให้ออกจากราชการที่มิใช่เป็นการลงโทษทางวินัย หรือร้องขอความเป็นธรรม ในกรณีอื่นที่เห็นว่าผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจหน้าที่ปฏิบัติต่อตนไม่ถูกต้อง หรือไม่ปฏิบัติต่อตนให้ถูกต้องตามกฎหมาย หรือปฏิบัติให้เกิดความคับข้องใจต่อตน

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 มาตรา 61 ทวิ และ มาตรา 61 ตรี ได้กำหนดให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ถูกลงโทษปลดออกหรือไล่ออกจากตำแหน่งมีสิทธิร้องทุกข์ต่อกระทรวงมหาดไทย เมื่อเห็นว่าตนไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการถูกลงโทษ

การร้องทุกข์ดังกล่าวนี้ให้หาคำร้องลงลายมือชื่อยื่นต่อนายอำเภอภายในกำหนด 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบคำสั่งลงโทษ เพือนายอำเภอจะได้เสนอต่อไปยังผู้ว่าราชการจังหวัด และกระทรวงมหาดไทย ตามลำดับภายในกำหนด 15 วัน นับแต่วันได้รับคำร้องทุกข์ พร้อมด้วยคำชี้แจงถ้าจะมี ให้กระทรวงมหาดไทย มีอำนาจสั่งให้ยกคำร้องทุกข์หรือเพิกถอนคำสั่งการลงโทษหรือลดโทษ

กรณีนี้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จะร้องทุกข์ได้นั้นจะต้องเป็นกรณีที่ถูกลงโทษทางวินัย โทษปลดออก หรือไล่ออกจากตำแหน่งเท่านั้น หากเป็นกรณีถูกลงโทษภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือน หรือลดขั้นเงินเดือน หรือถูกสั่งให้ออกจากตำแหน่งเพราะเหตุอื่น ซึ่งมีโทษปลดออกหรือไล่ออกจากตำแหน่ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ไม่มีสิทธิที่จะร้องทุกข์ได้ แต่ผู้ถูกลงโทษหรือถูกสั่งให้ออกจากตำแหน่งเพราะเหตุอื่นดังกล่าวนี้ มีสิทธิที่จะอุทธรณ์คำสั่งต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้ตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539

หลักเกณฑ์การร้องทุกข์

1. ร้องทุกข์ได้เฉพาะกรณีถูกลงโทษปลดออก หรือไล่ออก เท่านั้น
2. ต้องร้องทุกข์ด้วยตนเอง โดยทำเป็นคำร้อง (หนังสือ) ระบุวัน เดือน ปี ที่เขียนคำร้องทุกข์ และลงลายมือชื่อ สารสำคัญของคำร้องทุกข์ควรอ้างคำสั่งผู้บังคับบัญชาที่สั่งลงโทษ วัน เดือน ปี ที่รับคำสั่งลงโทษ อธิบายชี้แจงข้อเท็จจริงของเรื่องที่ถูกลงโทษ พร้อมทั้งเหตุผลที่เห็นว่าไม่ได้รับความเป็นธรรม มีเหตุอันควรจะได้รับบรรเทาโทษ หรือไม่มีความผิดอย่างไร เป็นต้น

3. ให้ยื่นคำร้องทุกข์ต่อนายอำเภอภายใน 15 วัน นับแต่วันรับทราบคำสั่งลงโทษ

ขั้นตอนการพิจารณาคำร้องทุกข์

1. นายอำเภอ เมื่อได้รับคำร้องทุกข์ จะต้องส่งคำร้องทุกข์ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดภายใน 15 วัน นับแต่วันได้รับคำร้องทุกข์ พร้อมด้วยคำชี้แจง (ถ้ามี)
  2. ผู้ว่าราชการจังหวัด เมื่อได้รับคำร้องทุกข์จะต้องส่งคำร้องทุกข์คำสั่งลงโทษไปยังกระทรวงมหาดไทยภายใน 15 วัน นับแต่วันได้รับคำร้องทุกข์คำสั่งลงโทษ พร้อมด้วยความเห็น (ถ้ามี)
  3. กระทรวงมหาดไทย เมื่อได้รับคำร้องทุกข์คำสั่งลงโทษจากจังหวัดแล้วมีอำนาจสั่งให้ยกคำร้องทุกข์ หรือเพิกถอนคำสั่งลงโทษหรือลดโทษได้
-

บทที่ 8

การอุทธรณ์

ความหมาย

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 มิได้กำหนดให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน มีสิทธิที่จะร้องทุกข์คำสั่งลงโทษภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือน ลดชั้นเงินเดือน หรือคำสั่งให้ลาออกจากตำแหน่งเพราะขาดคุณสมบัติ หรือเข้าลักษณะต้องห้ามอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 12 หรือคำสั่งให้ออกจากตำแหน่งเพราะเป็นผู้บกพร่องในทางความประพฤติหรือความสามารถ ไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง ตามมาตรา 14 (7) หรือ มาตรา 31 (4) แต่ตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 มาตรา 45 ได้กำหนดไว้ว่า ในกรณีที่คำสั่งทางปกครองใดไม่ได้ออกโดยรัฐมนตรี และไม่มีกฎหมายกำหนดขั้นตอนอุทธรณ์ภายในฝ่ายปกครองไว้เป็นการเฉพาะ ให้คู่กรณีอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองนั้นโดยยื่นต่อเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่งทางปกครองภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ตนได้รับแจ้งคำสั่งดังกล่าว ดังนั้น กรณีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ถูกผู้บังคับบัญชาลงโทษที่มีโทษปลดออก หรือไล่ออกจากตำแหน่ง หรือถูกสั่งให้ออกจากตำแหน่งเพราะขาดคุณสมบัติหรือเข้าลักษณะต้องห้ามอย่างใดอย่างหนึ่งหรือถูกสั่งให้ออกจากตำแหน่งเพราะบกพร่องในทางความประพฤติหรือความสามารถไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง ก็มีสิทธิที่จะ “อุทธรณ์” คำสั่งดังกล่าวได้ ตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 ซึ่งมีใช้เป็นการ “ร้องทุกข์” ตามมาตรา 61 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457

พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 มาตรา 45 วรรคสองได้กำหนดวิธีการอุทธรณ์ไว้ดังนี้

คำอุทธรณ์ต้องทำเป็นหนังสือโดยระบุข้อโต้แย้ง ข้อเท็จจริง หรือข้อกฎหมายที่อ้างอิงประกอบ และตามมาตรา 45 กำหนดให้เจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่งทางปกครองเป็นผู้พิจารณาคำอุทธรณ์และแจ้งผู้อุทธรณ์โดยไม่ชักช้า แต่ต้องไม่เกินสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับอุทธรณ์ ในกรณีที่เห็นด้วยกับคำอุทธรณ์ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนก็ให้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงคำสั่งทางปกครองตามความเห็นของตนภายในกำหนดเวลาด้วย และถ้าไม่เห็นด้วยกับคำอุทธรณ์ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนก็ให้เร่งรายงานความเห็นพร้อมเหตุผลไปยังผู้มีอำนาจพิจารณาคำอุทธรณ์ภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ให้ผู้มีอำนาจพิจารณาคำอุทธรณ์พิจารณาแล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ตนได้รับรายงาน ถ้ามีเหตุจำเป็นไม่อาจพิจารณาให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาดังกล่าว ให้ผู้มีอำนาจพิจารณาคำอุทธรณ์มีหนังสือแจ้งให้ผู้อุทธรณ์ทราบก่อนครบกำหนดเวลานั้นและให้ขยายระยะเวลาพิจารณาคำอุทธรณ์ออกไปได้ไม่เกินสามสิบวันนับแต่วันที่ครบกำหนดเวลา

เจ้าหน้าที่ผู้ใดจะเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาคำอุทธรณ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวงซึ่งตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2540) ออกตามความในพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 ข้อ 2 ได้กำหนดไว้ว่า การพิจารณาคำอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองในกรณีเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่งทางปกครองไม่เห็นด้วยกับคำอุทธรณ์ ให้เป็นอำนาจของเจ้าหน้าที่ดังต่อไปนี้

(8) ผู้ว่าราชการจังหวัดในกรณีผู้ทำคำสั่งทางปกครองเป็นหัวหน้าส่วนราชการประจำจังหวัด นายอำเภอ เจ้าหน้าที่ของส่วนราชการของจังหวัด เจ้าหน้าที่ของส่วนราชการของอำเภอ

(11) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ในกรณีผู้ทำคำสั่งทางปกครองเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด ในฐานะราชการในส่วนภูมิภาค

ดังนั้น หากนายอำเภอเป็นผู้ออกคำสั่งลงโทษ เช่น ตัดเงินตอบแทนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านผู้มีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์ คือ ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือหากกรณี ผู้ว่าราชการจังหวัดมีคำสั่งให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านออกจากตำแหน่งเพราะบกพร่องในทางความประพฤติหรือความสามารถไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง ผู้มีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์คือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

หลักเกณฑ์การอุทธรณ์

1. อุทธรณ์คำสั่งในกรณีถูกสั่งลงโทษภาคทัณฑ์ ตัดเงินตอบแทน ถูกสั่งให้ออกจากตำแหน่ง เพราะขาดคุณสมบัติหรือเข้าลักษณะต้องห้ามอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือถูกสั่งให้ออกจากตำแหน่งเพราะบกพร่องในทางประพฤติหรือความสามารถไม่เหมาะสมกับตำแหน่งหรือกรณีอื่นๆ เนื่องจากได้รับผลกระทบจากคำสั่งทางปกครอง

2. อุทธรณ์ด้วยตนเอง โดยทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อ ระบุชื่อได้แน่ชัด ข้อเท็จจริง หรือข้อกฎหมาย ที่อ้างอิง สาระสำคัญที่ควรอ้าง ยื่นต่อผู้ทำคำสั่ง เช่น นายอำเภอเป็นผู้ออกคำสั่งลงโทษตัดเงินตอบแทน จะต้องยื่นต่อนายอำเภอซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่งทางปกครอง หรือผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้สั่งให้ออกจากตำแหน่ง เพราะบกพร่องในทางความประพฤติหรือความสามารถไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง ก็ต้องยื่นต่อผู้ว่าราชการจังหวัด เพราะเป็นเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่งปกครอง

3. ให้ยื่นคำอุทธรณ์ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่ง

ขั้นตอนการพิจารณาอุทธรณ์

1. เมื่อเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่ง(นายอำเภอ หรือผู้ว่าราชการจังหวัด) ได้รับอุทธรณ์ของผู้อุทธรณ์แล้ว ให้พิจารณาอุทธรณ์นั้น หากเห็นด้วยกับคำอุทธรณ์ก็ให้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงแก้ไขคำสั่งทางปกครอง ตามความเห็นทั้งนี้ ต้องไม่เกิน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับอุทธรณ์

2. หากไม่เห็นด้วยกับคำอุทธรณ์ ให้รายงานความเห็นพร้อมเหตุผลไปยังผู้มีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์ เช่น กรณีนายอำเภอเป็นผู้ออกคำสั่งลงโทษตัดเงินตอบแทน 5% เป็นเวลาไม่เกิน 1 เดือน และนายอำเภอพิจารณาอุทธรณ์ แล้วไม่เห็นด้วย ให้นายอำเภอรายงานพร้อมความเห็นไปยังผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อพิจารณาอุทธรณ์หรือกรณีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้สั่งให้ออกจากตำแหน่งเพราะบกพร่องในทางความประพฤติหรือความสามารถไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง ก็ต้องรายงานพร้อมความเห็นไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เพื่อพิจารณาอุทธรณ์ ทั้งนี้ไม่เกิน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับอุทธรณ์ เป็นต้น

3. ผู้มีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์ (ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย) มีอำนาจพิจารณาอุทธรณ์ให้แล้วเสร็จภายในเวลาไม่เกิน 30 วัน นับแต่วันได้รับรายงาน แต่ถ้ามีเหตุจำเป็นไม่อาจพิจารณาให้แล้วเสร็จได้ภายในเวลากำหนดดังกล่าว ก็ขยายระยะเวลาได้ไม่เกิน 30 วัน นับแต่วันที่ครบกำหนดเวลา 30 วัน ดังกล่าว

บทที่ 9

ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินการทางวินัยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

การคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน

1. คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอย่างร้ายแรง ลงนามโดยปลัดจังหวัดปฏิบัติราชการแทน โดยไม่มีการมอบอำนาจไว้ ทำให้คำสั่งไม่มีผลบังคับใช้

แนวทางการดำเนินการ กรณีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และแพทย์ประจำตำบล ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอย่างร้ายแรงกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และแพทย์ประจำตำบล ตามนัยหนังสือกรมการปกครอง ส่วนมาก ที่ มท 0310.2/ว 1111 ลงวันที่ 21 พฤษภาคม 2555 ซึ่งสรุปได้ว่า ตามความเห็นของกระทรวงมหาดไทย การกำหนดอำนาจในการลงโทษกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ตามมาตรา 61 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 นั้น บทกฎหมายดังกล่าวมีเจตนารมณ์ที่จะให้เป็นการดำเนินการทางวินัยซึ่งรวมถึงอำนาจในการแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยด้วย โดยวางหลักให้นายอำเภอมีอำนาจในการสั่งลงโทษทางวินัยอย่างร้ายแรงเมื่อพบว่าผู้ใหญ่บ้านกระทำความผิดทางวินัยอย่างร้ายแรง และให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษปลดออก หรือไล่ออก กรณีพบว่าผู้ใหญ่บ้านกระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ผู้ว่าราชการจังหวัดจึงเป็นผู้มีอำนาจสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอย่างร้ายแรงผู้ใหญ่บ้าน หมายความว่าเฉพาะผู้ว่าราชการจังหวัดเท่านั้นที่มีอำนาจสั่งลงโทษไล่ออกหรือปลดออก อันเป็นโทษทางวินัยอย่างร้ายแรง และมีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอย่างร้ายแรงด้วย ซึ่งรวมถึงกำนัน และแพทย์ประจำตำบลด้วย นอกจากนี้ผู้ว่าราชการจังหวัดยังเป็นผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอย่างร้ายแรง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตามนัยมาตรา 61 ตริ แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวด้วย

2. เมื่อมีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยไปแล้ว ได้มีการยกเลิกคำสั่งเดิมเพื่อเปลี่ยนแปลงกรรมการสอบสวน โดยให้ใช้คำสั่งใหม่แทน ทำให้ผลการดำเนินงานต่างๆ ของคณะกรรมการสอบสวนชุดเดิมไม่ใช่ข้อมูลหรือเอกสารสำนวนการสอบสวนของคณะกรรมการสอบสวนชุดที่แต่งตั้งใหม่

แนวทางการดำเนินการ การเปลี่ยนแปลงกรรมการสอบสวนในการจัดทำคำสั่ง ให้อ้างคำสั่งเดิมและระบุถึงสาเหตุที่จะต้องเปลี่ยนแปลงกรรมการสอบสวน และระบุชื่อบุคคล ตำแหน่ง ของผู้ที่เปลี่ยนแปลงและผู้ที่ทำหน้าที่แทน โดยจะไม่ได้กล่าวยกเลิกคำสั่งเดิม ซึ่งจะทำให้ไม่กระทบถึงการสอบสวนที่ได้ดำเนินการไปแล้วตามข้อ 10 วรรคสอง กฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2540)

คณะกรรมการสอบสวนทางวินัย ทำการสอบสวนโดยรวบรัดไม่เป็นไปตามระเบียบกฎหมาย เช่น

1. ไม่มีการแจ้งข้อกล่าวหาและสรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบแนวทางการดำเนินการ ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 มาตรา 102 ได้กำหนดว่าในการสอบสวนต้องแจ้งข้อกล่าวหาและสรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหาเท่าที่มีให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบเพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหา ได้ชี้แจงและนำสืบแก้ข้อกล่าวหา วิธีการคือทำบันทึกการแจ้งและรับทราบข้อกล่าวหาและสรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับทราบตามกฎหมาย ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2540) ข้อ 14 และข้อ 15

2. การบันทึกถ้อยคำผู้ถูกกล่าวหา ผู้กล่าวหา และพยานบุคคล มีการเดิมข้อความหรือใช้นัยาลบลบข้อความที่บันทึกไว้หรือทำการสอบปากคำพยานบุคคลหลายคนในเวลาเดียวกันและให้ลงชื่อบันทึกในฉบับเดียวกัน

แนวทางการดำเนินการ ในการบันทึกถ้อยคำผู้ถูกกล่าวหา ผู้กล่าวหา และพยานบุคคล ตามกฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2540) ข้อ 21 กำหนดให้คณะกรรมการสอบสวนเรียกผู้ซึ่งจะถูกสอบปากคำเข้ามา ในที่สอบสวนคราวละหนึ่งคน ห้ามมิให้บุคคลอื่นอยู่ในที่สอบสวน และห้ามมิให้ชุดลบหรือบันทึกข้อความทับ ถ้าจะต้องแก้ไขข้อความที่ได้บันทึกไว้แล้ว ให้ใช้วิธีขีดฆ่าหรือตกริม และให้กรรมการสอบสวนผู้ร่วมสอบสวน กับผู้ให้ถ้อยคำลงลายมือชื่อกำกับไว้ทุกแห่ง และลงชื่อกำกับไว้ทุกหน้าเพื่อป้องกันการเพิ่มเติมข้อความ

3. คณะกรรมการสอบสวนได้นำเอาคำพิพากษามาเป็นพยานหลักฐาน แล้วสรุปเสนอความเห็นต่อผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนโดยไม่ทำการสอบสวนพยานหลักฐานอื่น

แนวทางการดำเนินการ กรณีมีคำพิพากษาดังที่ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัยหรือต้องรับผิดชอบ ในคดีเกี่ยวกับเรื่องที่กล่าวหา และข้อเท็จจริงที่ปรากฏตามคำพิพากษาได้ความประจักษ์ชัดอยู่แล้ว ให้ถือเอา คำพิพากษานั้นเป็นพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหาโดยไม่ต้องสอบสวนพยานหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้อง กับข้อกล่าวหา แต่ต้องแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบและแจ้งข้อกล่าวหาและสรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุน ให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบด้วย ตาม กฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2540) ข้อ 28

4. คณะกรรมการสอบสวนงดทำการสอบสวนเมื่อผู้ถูกกล่าวหาพ้นจากตำแหน่งด้วยการลาออก หรือครบวาระเป็นเหตุให้ทำการสอบสวนไม่แล้วเสร็จ

แนวทางการดำเนินการ กรณีผู้ถูกกล่าวหาได้ลาออกหรือครบวาระหรือได้พ้นจากตำแหน่งไปด้วย เหตุอื่น ๆ ในระหว่างทำการสอบสวน คณะกรรมการสอบสวนยังสามารถดำเนินการสอบสวนทางวินัย กับผู้ถูกกล่าวหาต่อไปได้ เสมือนว่าผู้นั้นยังมีได้ออกจากราชการเว้นแต่ออกจากตำแหน่งเพราะตาย ถ้าผลการสอบสวนปรากฏว่า ผู้นั้นกระทำความผิดวินัยอย่างไร้แรงงก็ให้งดโทษแต่ถ้าผู้นั้นกระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรง ต้องมีคำสั่งลงโทษตามมาตรา 106 พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535

5. คณะกรรมการสอบสวนทำรายงานการสอบสวนโดยให้ผู้ถูกกล่าวหาเขียนข้อความและ ลงชื่อในรายงานการสอบสวนที่นำเสนอผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน เช่น ไม่ขอแก้ไขข้อกล่าวหา ไม่นำพยานบุคคลแก้ข้อกล่าวหา ไม่มีพยานเอกสารแก้ข้อกล่าวหา และไม่มีพยานวัตถุแก้ข้อกล่าวหา เป็นต้น

แนวทางการดำเนินการ การทำรายงานการสอบสวนเสนอต่อผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการสอบสวนสรุปกระบวนการดำเนินการและวิธีการของคณะกรรมการสอบสวนตั้งแต่ มีคำสั่ง เมื่อประธานกรรมการสอบสวนได้รับทราบคำสั่งแล้วทำการสอบสวนพยานบุคคล พยานเอกสาร ฝ่ายผู้กล่าวหา และแจ้งข้อกล่าวหาพร้อมทั้งแจ้งสรุปพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวได้รับ ทราบและทำการสอบสวนพยานบุคคลพยานเอกสารของผู้ถูกกล่าวหา ทำการประชุมพิจารณาผลมติว่า ผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดหรือไม่ แล้วทำรายงานการสอบสวนเสนอต่อผู้สั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน ตาม กฎ ก.พ. ฉบับที่ 18 (พ.ศ. 2540) ข้อ 31

การสั่งพักหน้าที่ไม่ถูกต้อง การสั่งพักหน้าที่ให้มีผลย้อนหลังไปก่อนวันที่ออกคำสั่ง เช่น กรณีถูกเจ้าหน้าที่ ตำรวจจับกุมในข้อหาฉ้อโกงคดีประเภทขโมยไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย ต่อมาเมื่อนายอำเภอได้รับรายงาน จากเจ้าหน้าที่ตำรวจก็ทำการสั่งพักหน้าที่ทันที โดยมีผลย้อนหลังไปตั้งแต่วันที่ถูกจับกุม

แนวทางการดำเนินการ การสั่งพักหน้าที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตามมาตรา 61 ทวิ และ 61 ตรี พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ได้บัญญัติให้นายอำเภอสั่ง พักหน้าที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ได้ใน 2 กรณี คือ

1. ถูกฟ้องคดีอาญา เว้นแต่คดีความผิดในลักษณะฐานลหุโทษ หรือความผิดอันได้กระทำโดยประมาท

2. ถูกแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนวินัยอย่างร้ายแรง

ในการทำคำสั่งพักหน้าที่โดยหลักทั่วไป ตามกฎ ก.พ. ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2538) ข้อ 6 ห้ามมิให้สั่งพักย้อนหลังไปก่อนวันที่ออกคำสั่ง เว้นแต่

1. ผู้ถูกสั่งพักอยู่ในระหว่างควบคุมหรือซัง โดยเป็นผู้ถูกจับในคดี หรือต้องจำคุกโดยคำพิพากษาให้สั่งย้อนหลังไปถึงวันที่ถูกควบคุมหรือซังหรือต้องจำคุก

2. ได้มีการสั่งพักหน้าที่ไว้แล้ว ถ้าจะต้องสั่งใหม่ เพราะคำสั่งเดิมไม่ชอบหรือไม่ถูกต้องให้สั่งพักตั้งแต่วันให้พักหน้าที่ตามคำสั่งเดิม หรือตามวันที่ควรต้องพักหน้าที่ในขณะที่ออกคำสั่งเดิม

การทำคำสั่งลงโทษหรือคำสั่งให้ออกจากตำแหน่ง

1. คำสั่งลงโทษหรือคำสั่งให้ออกจากตำแหน่ง ลงนามโดยปลัดจังหวัดปฏิบัติราชการแทน โดยไม่มีการมอบอำนาจให้ดำเนินการ

แนวทางการดำเนินการ ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้มีอำนาจลงโทษกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ได้ในทุกสถาน ตามมาตรา 61 ทวิ และ 61 ตร และเป็นผู้มีอำนาจสั่งให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ออกจากตำแหน่งได้ตามมาตรา 14 (7), 31 (4) พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 กรณีปลัดจังหวัดเป็นผู้ลงนามในคำสั่งลงโทษหรือคำสั่งให้ออกจากตำแหน่งจะต้องได้รับมอบอำนาจจากผู้ว่าราชการจังหวัด

2. คำสั่งลงโทษหรือคำสั่งให้ออกจากตำแหน่งให้มีผลย้อนหลังไปก่อนวันออกคำสั่ง

แนวทางการดำเนินการ การลงโทษให้ทำเป็นคำสั่ง ผู้สั่งลงโทษต้องสั่งลงโทษให้เหมาะสมกับความผิดตามมาตรา 101 พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 ทั้งนี้ จะให้มีผลตั้งแต่เมื่อใด มีดังนี้

กรณีลงโทษภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือน หรือลดขั้นเงินเดือน ต้องเป็นไปตามข้อ 4 ของระเบียบ ก.พ. ว่าด้วยวิธีการออกคำสั่งเกี่ยวกับการลงโทษข้าราชการพลเรือนสามัญ พ.ศ. 2539 คือ ห้ามมิให้สั่งลงโทษย้อนหลังไปก่อนออกคำสั่ง

กรณีการสั่งลงโทษปลดออกหรือไล่ออก ห้ามมิให้สั่งย้อนหลังไปก่อนวันออกคำสั่งเว้นแต่มีคำสั่งพักราชการไว้ก่อนหรือกระทำความผิดอาญาจนได้รับโทษจำคุกหรือมีการสั่งลงโทษปลดออกหรือไล่ออกหรือออกจากราชการหรือได้รับอนุญาตให้ลาออกจากราชการไปแล้ว ให้สั่งย้อนหลังไปถึงวันออกจากราชการไว้ก่อนแล้ว กรณีนั้น ตามข้อ 6 ของระเบียบ ก.พ. ว่าด้วยวันออกจากราชการของข้าราชการพลเรือนสามัญ พ.ศ. 2535

กรณีการสั่งให้ออกจากตำแหน่ง ห้ามมิให้ย้อนหลังไปก่อนวันออกคำสั่ง เว้นแต่มีเหตุสมควรก็ให้ออกคำสั่งย้อนหลังไปถึงวันที่ควรจะต้องออกจากราชการกรณีนั้นได้ แต่ทั้งนี้ต้องไม่เป็นการทำให้เสียประโยชน์ตามสิทธิโดยชอบธรรมของผู้ถูกสั่งให้ออก เช่น ได้รับโทษจำคุกหรือมีการสั่งลงโทษปลดออกหรือไล่ออกจากราชการไปแล้ว ถ้าจะต้องสั่งใหม่หรือเปลี่ยนแปลงคำสั่งให้เป็นออกจากตำแหน่ง ก็ให้สั่งออกย้อนหลังไปถึงวันที่ควรต้องออกจากตำแหน่งตามกรณีนั้นในขณะที่ออกคำสั่งเดิม ตามข้อ 4 ระเบียบ ก.พ. ว่าด้วยวันออกจากราชการของข้าราชการพลเรือนสามัญ พ.ศ. 2535

3. คำสั่งลงโทษหรือคำสั่งให้ออกจากตำแหน่ง ไม่มีการแจ้งสิทธิและระยะเวลาในการร้องทุกข์หรืออุทธรณ์คำสั่งให้ผู้ถูกลงโทษหรือผู้ถูกสั่งให้ออกจากตำแหน่งได้รับทราบ

แนวทางการดำเนินการ กรณีส่งลงโทษปลดหรือไล่ออกจากตำแหน่ง ตามมาตรา 61 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 กำหนดให้ร้องทุกข์ต่อนายอำเภอภายใน กำหนด 15 วันนับแต่วันที่ได้รับทราบคำสั่งการลงโทษและกรณีการสั่งให้ออกจากตำแหน่ง ตามมาตรา 44 แห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 กำหนดให้ผู้ถูกร้องยื่นอุทธรณ์ต่อเจ้าหน้าที่ผู้ทำคำสั่ง ทางปกครองได้ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับทราบคำสั่ง ดังนั้น ในการแจ้งสิทธิและระยะเวลาต้องระบุไว้ในคำสั่ง

ถ้าไม่มีการแจ้งสิทธิและระยะเวลาในการอุทธรณ์หรือโต้แย้งคำสั่งให้ผู้ถูกลงโทษหรือผู้ถูกลง ให้ออกจากตำแหน่งได้รับทราบ จะทำให้ระยะเวลาสำหรับการอุทธรณ์นั้นขยายไปเป็น 1 ปี ตามมาตรา 40 พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539

4. การสั่งให้พ้นจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน เพียงแต่ได้รับรายงานจากหน่วยงานอื่นอย่างเดียวนั้น

แนวทางการดำเนินการ การสั่งให้พ้นจากตำแหน่งกรณีปกครองในหน้าที่หรือประพฤติตน ไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง ตามมาตรา 14 (7) แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 กำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้พ้นจากตำแหน่งได้เมื่อได้รับรายงานการสอบสวนของนายอำเภอว่าบกพร่อง ในหน้าที่หรือประพฤติตนไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง ดังนั้น จึงต้องมีการสอบสวนก่อนที่จะพิจารณาสั่งให้พ้นจาก ตำแหน่ง

กรณีกันัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ถูกแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน วินัยอย่างร้ายแรง และกรณีเข้าลักษณะความผิดทางอาญาด้วย

แนวทางการดำเนินการ การลงโทษทางวินัยกับการดำเนินคดีอาญาเป็นคนละส่วนกัน กฎหมาย ก็แตกต่างกัน การใช้ดุลพินิจรับฟังข้อเท็จจริงก็อาจแตกต่างกันได้ และไม่มีกฎหมายใดบัญญัติว่าในกรณีศาล ยกฟ้องแล้วจะลงโทษทางวินัยไม่ได้หรือการลงโทษทางวินัยที่ได้ดำเนินการไปแล้วให้เป็นอันยกเลิกไป แต่อย่างไรก็ตาม คำพิพากษาของศาลเป็นเพียงเอกสารที่ผู้บังคับบัญชาอาจนำมาประกอบการพิจารณาวินิจฉัยได้ เท่านั้น ดังนั้น

1. กรณีดังกล่าวการดำเนินการสอบสวนพิจารณาโทษทางวินัย กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการ พลเรือนได้กำหนดอำนาจหน้าที่และวิธีการสอบสวนพิจารณาโทษทางวินัยไว้เป็นการเฉพาะส่วนหนึ่งต่างจาก การดำเนินคดีอาญาอยู่แล้ว การสอบสวนพิจารณาโทษทางวินัยไว้เป็นการเฉพาะส่วนหนึ่งต่างหากจาก การดำเนินคดีอาญาอยู่แล้ว การสอบสวนพิจารณาโทษทางวินัยจึงไม่จำเป็นต้องรอฟังผลทางคดีอาญาแต่อย่างใด ถ้าการสอบสวนมีพยานหลักฐานฟังได้ว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดวินัยแล้วก็ควรที่จะพิจารณาโทษทางวินัย ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือนให้เสร็จสิ้นไปโดยไม่ชักช้า ถ้าการกระทำนั้นได้กระทำไป โดยถูกต้องตามกฎหมายและการกระทำไปโดยสุจริต มิได้มุ่งให้เกิดผลเสียหาย ซึ่งคำพิพากษาศาลฎีกา เป็นบรรทัดฐานอยู่แล้วหลายเรื่อง ตามหนังสือสำนักงาน ก.พ. ที่ สร 0905/ว 4 ลงวันที่ 18 มีนาคม 2509

2. กรณีดังกล่าวถ้าการสอบสวนทางวินัยยังฟังไม่ได้ว่าผู้กระทำความผิดวินัย กรณีเช่นนี้ผู้นั้น ยังตกอยู่ในฐานะเป็นผู้ถูกฟ้องคดีอาญาหรือถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาอยู่ ซึ่งถ้าไม่ใช้คดีความผิดที่เป็นลหุโทษ หรือความผิดที่มีกำหนดโทษชั้นลหุโทษ หรือความผิดอันได้กระทำโดยประมาทแล้ว แม้ผู้บังคับบัญชาจะเห็นว่า กรณีมีมูลที่นับว่ามอง ไม่ปรากฏชัดตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 ก็ยังให้อำนาจ ผู้บังคับบัญชาสั่งพักราชการ เพื่อรอฟังผลทางคดีอาญาได้ ฉะนั้นกรณีเช่นนี้จึงสมควรรอการสั่งการเด็ดขาด ทางวินัยไว้ก่อนจนกว่าจะทราบผลทางคดีอาญาตามหนังสือสำนักงาน ก.พ. ที่ สร 0905/ว 9 ลงวันที่ 6 ตุลาคม 2509

พระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศทราบทั่วกันว่า เมื่อในรัชกาลแห่งสมเด็จพระบรมชนกนาถ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ขึ้น เมื่อพระพุทธศักราช 2440 และได้ใช้พระราชบัญญัตินั้นเป็นแบบแผนวิธีปกครองทั่วพระราชอาณาจักร อันอยู่ภายนอกจังหวัดกรุงเทพฯ มาจนบัดนี้ พระราชบัญญัติอื่นๆ อันเนื่องด้วยวิธีปกครองราษฎร ซึ่งตั้งขึ้น ภายหลังต่อมา ได้ยึดพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่นี้เป็นหลักอีกเป็นอันมาก เพราะฉะนั้นพระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองท้องที่ นับว่าเป็นพระราชบัญญัติสำคัญในการปกครองพระราชอาณาจักรอย่างหนึ่ง

ตั้งแต่ได้ตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ในพระพุทธศักราช 2440 มา วิธีปกครอง พระราชอาณาจักรได้จัดการเปลี่ยนแปลงดำเนินมาโดยลำดับหลายอย่าง ทรงพระราชดำริเห็นว่า ถึงเวลาอันสมควร ที่จะแก้ไขพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ให้ตรงกับวิธีการปกครองที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ จึงได้ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้แก้ไขพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ รัตนโกสินทร ศก 116 ของเดิม แห่งใดที่ยังใช้ได้ ให้คงไว้ แห่งใดที่เก่าเกินกว่าวิธีปกครองทุกวันนี้ ก็แก้ไขให้ตรงกับเวลารวบรวมตราเป็นพระราชบัญญัติไว้ สืบไปดังนี้

หมวดที่ 1 ว่าด้วยนามและการใช้พระราชบัญญัติ

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกว่า “พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ ตั้งแต่วันประกาศแล้วให้ใช้ทั่วทุกมณฑล เว้นแต่ในจังหวัดกรุงเทพฯ ขึ้นใน และเมื่อใช้พระราชบัญญัตินี้แล้วให้ยกเลิกพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ รัตนโกสินทร ศก 116 เสีย ใช้พระราชบัญญัตินี้แทนสืบไป

มาตรา 3¹ บรรดาพระราชกำหนดกฎหมายแต่ก่อน บทใดข้อความขัดกับพระราชบัญญัตินี้ ให้ยกเลิกกฎหมายบทนั้นตั้งแต่วันที่ได้อใช้พระราชบัญญัตินี้ไป

การยกเลิกตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนันและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จะกระทำมิได้²

¹ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 31/-/ หน้า 229 / 17 กรกฎาคม 2457

²มาตรา 3 วรรคสอง เพิ่มโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2552

มาตรา 4 อำนาจหน้าที่สมุหเทศาภิบาล ซึ่งกล่าวต่อไปในพระราชบัญญัตินี้ ส่วนในมณฑลกรุงเทพฯ ให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของเสนาบดีกระทรวงนครบาล หรือข้าราชการผู้ใหญ่ในกระทรวงนครบาล ซึ่งเสนาบดีกระทรวงนครบาล จะได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้มีอำนาจหน้าที่เฉพาะการนั้น ๆ อีกประการหนึ่ง ความที่กล่าวต่อไปในพระราชบัญญัตินี้ แห่งใดมีใจความว่า สมุหเทศาภิบาลจะทำได้ด้วยอนุมัติของเสนาบดี ใจความอันนี้ไม่ต้องใช้ ในส่วนมณฑลกรุงเทพฯ เพราะหน้าที่สมุหเทศาภิบาลและเสนาบดีในส่วนมณฑลกรุงเทพฯ รวมอยู่ในตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงนครบาล

มาตรา 5 ให้เสนาบดีผู้บัญชาการปกครองท้องที่มีอำนาจที่จะตั้งกฎข้อบังคับ สำหรับจัดการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ ถ้าและกฎนั้นได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต และประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษาแล้ว ก็ให้ถือว่าเป็นเหมือนส่วนหนึ่งในพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 6 ในการที่จะกำหนดเขตหมู่บ้านและตำบลทั้งปวงในหัวเมืองใด ให้ผู้ว่าราชการเมืองนั้น เมื่อได้อนุมัติของสมุหเทศาภิบาลแล้ว มีอำนาจที่จะกำหนดได้ และการที่จะกำหนดเขตอำเภอ นั้น ก็ให้สมุหเทศาภิบาลมีอำนาจที่จะกำหนดได้ เมื่อได้รับอนุมัติของเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยแล้ว จะนั้น ส่วนมณฑลกรุงเทพฯ เสนาบดีกระทรวงนครบาลกำหนดได้เด็ดขาด

หมวดที่ 2

ว่าด้วยวิธีอธิบายศัพท์ที่ใช้ในพระราชบัญญัติ

มาตรา 7 ศัพท์ว่า บ้าน และ เจ้าบ้าน ซึ่งกล่าวในพระราชบัญญัตินี้ ให้พึงเข้าใจดังนี้ คือ

ข้อ 1 ศัพท์ว่า บ้าน นั้น หมายความว่า เรือนหลังเดียวก็ตาม หลายหลังก็ตาม ซึ่งอยู่ในเขตที่มีเจ้าของ เป็นอิสระส่วนหนึ่งนับในพระราชบัญญัตินี้ว่า บ้านหนึ่ง หอ้งแถว และแพ หรือเรือซึ่งจอดประจำอยู่ที่ใด ถ้ามีเจ้าของหรือผู้เช่าครอบครองเป็นอิสระต่างหากห้องหนึ่ง หลังหนึ่ง ลำหนึ่ง หรือหมู่หนึ่ง ในเจ้าของหรือผู้เช่าคนหนึ่งนั้น ก็นับว่าบ้านหนึ่งเหมือนกัน

ข้อ 2 ศัพท์ว่า เจ้าบ้านนั้น หมายความว่า ผู้อยู่ปกครองบ้าน ซึ่งได้เข้ามาแล้วในข้อก่อน จะครอบครองด้วยเป็นเจ้าของก็ตาม ด้วยเป็นผู้เช่าก็ตาม ด้วยเป็นผู้อาศัยโดยชอบด้วยกฎหมายก็ตาม นับตามพระราชบัญญัตินี้ว่าเป็นเจ้าบ้าน

ข้อ 3 วัด โรงพยาบาล โรงทหาร โรงเรียน เรือนจำ ที่ทำการไปรษณีย์ สถานีรถไฟ สถานที่ต่าง ๆ ของรัฐบาล อยู่ในความปกครองของหัวหน้าในที่นั้น ไม่นับว่าเป็นบ้านตามพระราชบัญญัตินี้

หมวดที่ 3 ว่าด้วยลักษณะปกครองหมู่บ้าน

ตอน 1 การตั้งหมู่บ้าน

มาตรา 8 บ้านหลายบ้านอยู่ในท้องที่อันหนึ่ง ซึ่งควรอยู่ในความปกครองอันเดียวกันได้ ให้จัดเป็นหมู่บ้านหนึ่ง ลักษณะที่กำหนดหมู่บ้านตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ถือความสะดวกแก่การปกครองเป็นประมาณ คือ

ข้อ 1 ถ้าเป็นที่มีคนอยู่รวมกันมาก ถึงจำนวนบ้านน้อย ให้ถือเอาจำนวนคนเป็นสำคัญประมาณราว 200 คน เป็นหมู่บ้านหนึ่ง

ข้อ 2 ถ้าเป็นผู้คนตั้งบ้านเรือนอยู่ห่างไกลกัน ถึงจำนวนคนจะน้อย ถ้าและจำนวนบ้านไม่ต่ำกว่า 5 บ้านแล้ว จะจัดเป็นหมู่บ้านหนึ่ง ก็ได้

ตอน 2 การแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน การออกจากตำแหน่งของผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

มาตรา 9 ในหมู่บ้านหนึ่งให้มีผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่ง และมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง หมู่บ้านละสองคน เว้นแต่หมู่บ้านใดมีความจำเป็นต้องมีมากกว่าสองคน ให้ขออนุมัติกระทรวงมหาดไทย

ในหมู่บ้านใด ผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นสมควรให้มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ ก็ให้มีได้ตามจำนวนที่กระทรวงมหาดไทยจะเห็นสมควร

ผู้ใหญ่บ้านจะได้รับเงินเดือน แต่มิใช่จากเงินงบประมาณประเภทเงินเดือน ส่วนผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง จะได้รับเงินตอบแทนตามที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

มาตรา 10⁵ ผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่ปกครองบรรดาราษฎรที่อยู่ในเขตหมู่บ้าน

มาตรา 11 ราษฎรมีสิทธิเลือกผู้ใหญ่บ้านต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

(1) มีสัญชาติไทยและมีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ในวันที่ 1 มกราคม ของปีที่มีการเลือก

(2) ไม่เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช

(3) ไม่เป็นคนวิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ

(4) มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ประจำ และมีชื่อในทะเบียนบ้านตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียน

ราษฎรในหมู่บ้านนั้นติดต่อกันมาแล้วไม่น้อยกว่าสามเดือนจนถึงวันเลือก

⁵ ข้อตอน 2 ของหมวดที่ 3 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2486

มาตรา 9 แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 112 ลงวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2515

มาตรา 10 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2486

มาตรา 11 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551

มาตรา 12⁷ ผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

- (1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
- (2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ในวันรับเลือก
- (3) มีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่เป็นประจำและมีชื่อในทะเบียนบ้านตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎรในหมู่บ้านนั้นติดต่อกันมาแล้วไม่น้อยกว่าสองปีจนถึงวันเลือกและเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพเป็นหลักฐาน
- (4) เป็นผู้เลื่อมใสในการปกครองตามรัฐธรรมนูญด้วยความบริสุทธิ์ใจ
- (5) ไม่เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช
- (6) ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพจนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ไร้จริต จิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ

ติดยาเสพติดให้โทษ หรือเป็นโรคตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยประกาศกำหนดในราชกิจจานุเบกษา

(7) ไม่เป็นสมาชิกรัฐสภา สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ข้าราชการการเมือง ข้าราชการประจำ พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ หรือของรัฐวิสาหกิจ หรือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือลูกจ้างของส่วนราชการ หรือลูกจ้างของเอกชนซึ่งมีหน้าที่ทำงานประจำ

(8) ไม่เป็นผู้มีอิทธิพลหรือเสียชื่อในทางพาลหรือทางทุจริต หรือเสื่อมเสียในทางศีลธรรม

(9) ไม่เป็นผู้เคยถูกให้ออก ปลดออก หรือไล่ออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพราะทุจริตต่อหน้าที่ และยังไม่พ้นกำหนดเวลาสิบปีนับแต่วันถูกให้ออก ปลดออก หรือไล่ออก

(10) ไม่เป็นผู้เคยต้องรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุด เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ และยังไม่พ้นกำหนดเวลาสิบปีนับแต่วันพ้นโทษ

(11) ไม่เป็นผู้เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ กฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า กฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยตุลาการ กฎหมายว่าด้วยอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ดอกไม้เพลิง และสิ่งเทียมอาวุธปืน ในฐานความผิดเกี่ยวกับอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน หรือวัตถุระเบิดที่นายทะเบียนไม่อาจออกใบอนุญาตให้ได้ กฎหมายว่าด้วยที่ดิน ในฐานความผิดเกี่ยวกับที่สาธารณะประโยชน์ กฎหมายว่าด้วยยาเสพติด กฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง และกฎหมายว่าด้วยการพนัน ในฐานความผิดเป็นเจ้ามือหรือเจ้าสำนัก

(12) ไม่เป็นผู้เคยถูกให้ออกจากตำแหน่งตามมาตรา 14 (6) หรือ (7) และยังไม่พ้นกำหนดเวลาสิบปีนับแต่วันถูกให้ออก

(13) ไม่เป็นผู้เคยถูกลงโทษให้ออก ปลดออก หรือไล่ออกจากตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน และยังไม่พ้นกำหนดเวลาสิบปีนับแต่วันถูกให้ออก ปลดออก หรือไล่ออก

(14) มีพื้นความรู้ไม่ต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับ หรือที่กระทรวงศึกษาธิการเทียบไม่ต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับ เว้นแต่ในท้องถิ่นใดไม่อาจเลือกผู้มีความรู้ดังกล่าวได้ ผู้ว่าราชการจังหวัดโดยอนุมัติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย อาจประกาศในราชกิจจานุเบกษายกเว้นหรือผ่อนผันได้

(15)⁸ ไม่เป็นผู้อยู่ในระหว่างเสียสิทธิในกรณีที่ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง

⁷ มาตรา 12 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2542

⁸ มาตรา 12 (15) เพิ่มเดิมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551

มาตรา 13⁹ การเลือกผู้ใหญ่บ้านต้องเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม และให้กระทำโดยวิธีลับ
ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

เพื่อประโยชน์ในการเลือกผู้ใหญ่บ้าน ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งซึ่งนายอำเภอแต่งตั้งจาก
เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่เกินสามคน และราษฎรผู้มีสิทธิเลือกผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นที่ยอมรับนับถือ
ของราษฎรในหมู่บ้านจำนวนไม่น้อยกว่าสี่คนแต่ไม่เกินเจ็ดคน เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบคุณสมบัติและลักษณะ
ต้องห้ามของผู้สมัครรับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน

การแต่งตั้งกรรมการ วิธีการเลือกประธานคณะกรรมการ และวิธีการตรวจสอบตามวรรคสอง
ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

เมื่อราษฎรส่วนใหญ่เลือกผู้ใดเป็นผู้ใหญ่บ้านแล้ว ให้นายอำเภอออกคำสั่งเพื่อแต่งตั้งและให้ถือว่า
ผู้นั้นเป็นผู้ใหญ่บ้านนับแต่วันที่ได้รับแต่งตั้ง ในกรณีที่ผู้รับเลือกมีคะแนนเสียงเท่ากันให้ใช้วิธีจับสลาก
ทั้งนี้ เมื่อนายอำเภอได้มีคำสั่งแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านแล้วให้รายงานให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อออกหนังสือสำคัญ
ให้ไว้เป็นหลักฐาน

ในกรณีที่มีการคัดค้านว่าผู้ซึ่งได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านตามวรรคสี่ได้รับเลือกมาโดยไม่สุจริต
และเที่ยงธรรม ให้นายอำเภอดำเนินการสอบสวน และถ้าผลการสอบสวนได้ความตามที่ผู้คัดค้านให้รายงาน
ผู้ว่าราชการจังหวัดและให้ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้พ้นจากตำแหน่งโดยเร็ว ทั้งนี้ภายในเก้าสิบวันนับแต่วัน
ที่นายอำเภอมีคำสั่งแต่งตั้ง

การพ้นจากตำแหน่งของผู้ใหญ่บ้านตามวรรคห้า ไม่กระทบกระเทือนกิจการที่ผู้ใหญ่บ้านได้กระทำ
ลงไปในขณะที่ดำรงตำแหน่ง

มาตรา 14¹⁰ ผู้ใหญ่บ้านต้องพ้นจากตำแหน่งด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้

- (1) มีอายุครบหกสิบปี
- (2) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 12 เว้นแต่ในกรณีที่ได้รับอนุญาตจาก
ผู้ว่าราชการจังหวัดให้ลาอุปสมบทหรือบรรพชาตามประเพณี มิให้ถือว่ามิมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 12 (5)
- (3) ตาย
- (4) ได้รับอนุญาตจากนายอำเภอให้ลาออก
- (5) หมู่บ้านที่ปกครองถูกยุบ
- (6) เมื่อราษฎรผู้มิคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 11 ในหมู่บ้านนั้นจำนวนไม่น้อยกว่า
กึ่งหนึ่งของราษฎรผู้มิคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 11 ทั้งหมดเข้าชื่อกันขอให้ออกจาก
ตำแหน่ง ในกรณีเช่นนั้นให้นายอำเภอสั่งให้พ้นจากตำแหน่ง
- (7) ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้พ้นจากตำแหน่ง เมื่อได้รับรายงานการสอบสวนของนายอำเภอว่า
บกพร่องในหน้าที่ หรือประพฤติตนไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง
- (8) ไปเสียจากหมู่บ้านที่ตนปกครองติดต่อกันเกินสามเดือน เว้นแต่เมื่อมีเหตุอันสมควรและได้รับ
อนุญาตจากนายอำเภอ
- (9) ขาดการประชุมประจำเดือนของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่นายอำเภอเรียกประชุมสามครั้งติดต่อกัน
โดยไม่มีเหตุอันควร

⁹มาตรา 13 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551

¹⁰มาตรา 14 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551

(10) ถูกปลดออกหรือไล่ออกจากตำแหน่ง เนื่องจากกระทำความผิดวินัยอย่างร้ายแรง

(11) ไม่ผ่านการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งต้องทำอย่างน้อยทุกห้าปีนับแต่วันที่ได้รับการแต่งตั้ง ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ในกรณีที่ผู้ใหญ่บ้านพ้นจากตำแหน่งตาม (8) ให้นายอำเภอรายงานให้ผู้ว่าราชการจังหวัดทราบโดยเร็วด้วย

หลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงมหาดไทยกำหนดตาม (11) ต้องกำหนดให้ราษฎรในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านด้วย

มาตรา 15¹¹ ผู้ใหญ่บ้านและกำนันท้องที่ร่วมกันพิจารณาคัดเลือกราษฎรซึ่งมีคุณสมบัติตาม มาตรา 16 เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ

มาตรา 16¹² ผู้มีสิทธิจะได้รับคัดเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 12

มาตรา 17¹³ เมื่อผู้ใดได้รับคัดเลือกเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ ให้กำนันรายงานไปยังนายอำเภอเพื่อออกหนังสือสำคัญไว้เป็นหลักฐาน และให้ถือว่าผู้นั้นเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบตั้งแต่วันที่นายอำเภอออกหนังสือสำคัญ

มาตรา 17 ทวิ¹⁴ ในหมู่บ้านใดมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบ ผู้ว่าราชการจังหวัดจะแต่งตั้งให้ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบอีกตำแหน่งหนึ่งก็ได้ ส่วนเงินค่าตอบแทนให้เป็นไปตามที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

มาตรา 18¹⁵ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบอยู่ในตำแหน่งคราวละห้าปี

นอกจากออกจากตำแหน่งตามวาระ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครอง และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบต้องออกจากตำแหน่งเพราะขาดคุณสมบัติ หรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 12 หรือเพราะเหตุเช่นเดียวกับที่ผู้ใหญ่บ้านต้องออกจากตำแหน่งตามมาตรา 14 (2) ถึง (7)

ถ้าตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบว่างลงให้มีการคัดเลือกผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบแทน และให้นำความในมาตรา 15 มาตรา 16 และมาตรา 17 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ผู้ซึ่งได้รับคัดเลือกตามวรรคสามอยู่ในตำแหน่งตามวาระของผู้ซึ่งตนแทน

เมื่อผู้ใหญ่บ้านต้องออกจากตำแหน่งไม่ว่าด้วยเหตุใด ให้ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายรักษาความสงบต้องออกจากตำแหน่งด้วย

¹¹ มาตรา 15 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2510

¹² มาตรา 16 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2542

¹³ มาตรา 17 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2510

¹⁴ มาตรา 17 ทวิ แก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 112 ลงวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2515

¹⁵ มาตรา 18 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2542

มาตรา 19¹⁶ เมื่อปรากฏเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ ให้เลือกผู้ใหญ่บ้านขึ้นใหม่

(1) กรณีที่หมู่บ้านใดมีจำนวนราษฎรเพิ่มขึ้นไม่ว่าด้วยเหตุใดก็ตาม เมื่อกำนันและผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นปรึกษากันเห็นว่า จำนวนราษฎรนั้นเกินกว่าความสามารถของผู้ใหญ่บ้านคนเดียวจะดูแลปกครองให้เรียบร้อยได้ ให้กำนันรายงานต่อนายอำเภอเพื่อพิจารณาและเสนอความเห็นไปยังผู้ว่าราชการจังหวัด ในกรณีที่ผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นสมควร ให้ตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่และเลือกผู้ใหญ่บ้านเพิ่มเติมขึ้นใหม่ได้

(2) กรณีที่ผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านใดว่างลง ให้เลือกผู้ใหญ่บ้านภายในกำหนดสามสิบวันนับแต่วันที่ผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านนั้นว่างลง

ในกรณีมีความจำเป็นไม่อาจจัดให้มีการเลือกผู้ใหญ่บ้านภายในกำหนดตาม (2) ได้ ให้ผู้ว่าราชการขยายเวลาออกไปได้เท่าที่จำเป็น และในระหว่างที่ยังมิได้มีการเลือกผู้ใหญ่บ้าน ผู้ว่าราชการจังหวัดจะแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นคนหนึ่งเป็นผู้รักษาการแทนผู้ใหญ่บ้าน หรือจะแต่งตั้งบุคคลผู้มีความรู้และไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 12 เป็นผู้รักษาการผู้ใหญ่บ้านจนกว่าจะมีการเลือกผู้ใหญ่บ้านก็ได้

มาตรา 20 เมื่อผู้ใหญ่บ้านต้องออกจากตำแหน่งด้วยเหตุประการใด ๆ เป็นหน้าที่ของกำนัน นายตำบลนั้น จะต้องเรียกหมายตั้งและสามะโนครวัทะเบียนบัญชีที่ได้ทำขึ้นไว้ในหน้าที่ผู้ใหญ่บ้านนั้นคืนมา รักษาไว้ เมื่อได้รับตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้านแทน ก็ให้มอบสามะโนครวัทะเบียนบัญชีทั้งปวงให้ แต่หมายตั้งนั้นกำนันต้องรับส่งให้กรมการอำเภอ อนึ่ง การที่จะเรียกคืนหมายตั้งและสามะโนครวัทะเบียนบัญชีที่ได้กล่าวมาในข้อนี้ ถ้าขัดข้องประการใด กำนันต้องรับแจ้งความต่อกรมการอำเภอ

มาตรา 21¹⁷ ถ้าผู้ใหญ่บ้านคนใดจะทำการในหน้าที่ไม่ได้ในครั้งหนึ่งคราวหนึ่งให้มอบหน้าที่ให้แก่ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองคนใดคนหนึ่งเป็นผู้รักษาการแทนจนกว่าผู้ใหญ่บ้านนั้นจะทำการในหน้าที่ได้ และรายงานให้กำนันทราบ ถ้ากรมมอบหน้าที่นั้นเกินกว่าสิบห้าวัน ให้กำนันรายงานให้นายอำเภอทราบด้วย

ตอน 3

การตั้งหมู่บ้านชั่วคราว

มาตรา 22 ถ้าในท้องที่อำเภอใดมีราษฎรไปตั้งชุมนุมทำการหาเลี้ยงชีพแต่ในบางฤดู ถ้าและจำนวนราษฎรซึ่งไปตั้งทำการอยู่มากพอสมควรจะจัดเป็นหมู่บ้านได้ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ เพื่อความสะดวกแก่การปกครอง ก็ให้นายอำเภอประชุมราษฎรในหมู่บ้านนั้นเลือกผู้ที่ผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่งหรือหลายคนตามควรแก่กำหนดที่ว่าไว้ในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่นี้

มาตรา 23¹⁸ ผู้ซึ่งสมควรจะเป็นว่าที่ผู้ใหญ่บ้านตามมาตรา 22 ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 12 (1) (2) (4) (5) (6) (7) (8) (9) (10) (11) (12) (13) และ (14)

¹⁶มาตรา 19 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551

¹⁷มาตรา 21 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2550

¹⁸มาตรา 23 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2542